

КЫРГЫЗ БАНКЫ

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет. 2024-жылдын III чейреги

**Бишкек
2024-жылдын ноябрь айы**

Акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Улуттук банк тарабынан чейрек сайын жарыяланып турат. Инфляциянын негизги факторлорун иликтөөлөргө жана болжолдоолорго, ошондой эле тышкы чөйрөдөгү жана Кыргыз Республикасындагы экономикалык жагдайдын өнүгүүсүнө баа берүүлөргө негизделген акча-кредит саясаты боюнча Улуттук банктын чечимдери жөнүндө коомчулукка маалымат берүү ушул отчеттун максаты болуп саналат.

Кыргыз Республикасындагы акча-кредит саясаты

Тиешелүү акча-кредит саясатын жүргүзүү аркылуу баа туруктуулугуна жетишүү жана аны колдоого алуу **акча-кредит саясатынын максаты болуп саналат.**

Акча-кредит саясатынын негизги инструменти – Улуттук банктын эсептик чени. Жүргүзүлүп жаткан акча-кредит саясатын өркүндөтүү жана натыйжалуулугун арттыруу максатында, 2014-жылы Улуттук банк акча-кредит саясатынын жаңы негизине өткөн, ага ылайык Улуттук банктын эсептик чени акча рыногундагы каражаттар наркынын көрсөткүчү болуп саналат. Акча-кредит саясатынын операциялык багыты катары акча рыногунун кыска мөөнөттүү пайыздык чендери эсептелет. Жаңы негизге өтүү максаты катары банктар аралык кредиттик ресурстар рыногун өнүктүрүүгө жана экономиканын реалдуу секторун колдоого багытталган акча-кредит саясатынын пайыздык каналынын ишинин таасирин күчөтүү саналат.

Акча-кредит саясатынын сандык көрсөткүчү – инфляцияны орто мөөнөттүү мезгилде 5-7 пайыз чегинде кармап туруу. Акча-кредит саясатын иштеп чыгуу жана аны ишке ашыруу Акча-кредит саясатынын орто мөөнөттүү мезгилге каралган негизги багыттарынын алкагында жүзөгө ашырылат.

Улуттук банктын акча-кредит саясаты келечекке багытталган саясат болуп саналат, анткени, акча-кредит саясаты жагында кабыл алынган чечимдердин өлкөнүн негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүнө таасири белгилүү бир лаг менен жүргүзүлөт. Акча-кредит саясаты Кыргыз Республикасында жана тышкы чөйрөдө экономикалык жагдайдын өнүгүшү боюнча макулдашылган жана экономикалык жактан негизделген болжолдоолордун натыйжасында алынган, кыска мөөнөттүү жана орто мөөнөттүү мезгилдерге каралган инфляция боюнча болжолдоолордун негизинде иштелип чыгат.

Коммуникациялык саясат Улуттук банктын акча-кредит саясатынын негизги инструменттеринин бири болуп саналат. Калкка маалымат берүү жана тиешелүү инфляциялык күтүүлөрдү калыптандыруу максатында, Улуттук банк тарабынан үзгүлтүксүз негизде пресс-релиздер чыгарылып, акча-кредит саясаты маселелери боюнча пресс-конференциялар өткөрүлүп турат. Улуттук банктын өлкөдөгү күндөлүк жана күтүлүп жаткан макроэкономикалык жагдай боюнча баа берүүсү Акча-кредит саясаты жөнүндө отчетто ар бир чейректин үчүнчү айынын башталышында жарыяланып турат. Улуттук банк Башкармасынын эсептик чен өлчөмү маселеси боюнча отурумдарынын графиги банктын расмий интернет-сайтында жарыяланат.

2024-жылдын III чейреги үчүн акча-кредит саясаты жөнүндө отчет Кыргыз Республикасынын Улуттук банк Башкармасынын 2024-жылдын 25-ноябрындагы № 2024-П-07/62-1-(ДКП) токтому менен жактырылган.

Мазмуну

1-глава. Тышкы чөйрө	5
1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү.....	5
1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору	8
2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү.....	12
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш	12
2.2. Тышкы сектор	14
3-глава. Акча-кредит саясаты	17
3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу.....	17
3.2. Финансылык рыноктун инструменттери.....	19
3.3. Монетардык индикаторлордун динамикасы.....	24
4-глава. Инфляция динамикасы	27
4.1. Керектөө баа индекси.....	27
4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу	28
5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор	30
5.1. Тышкы чөйрө жөнүндө божомолдор	30
5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо	32
1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр	36
2-тиркеме. Глоссарий.....	37
3-тиркеме. Кыскартылган сөздөрдүн тизмеси.....	39

Резюме

2024-жылдын акырына карата иш жигердүүлүгүнүн өсүшү сакталып, дүйнөлүк экономикада ал бир аз төмөндөгөндүгү байкалган. Инфляцияга түрткү берген факторлор сакталып, глобалдуу инфляция даде басаңдоодо. Дүйнөнүн алдынкы экономикалары, анын ичинде АКШда жана Кытайда, күтүүлөр жогору болбосо да туруктуу өсүш катталган. Отчёттук чейрек ичинде, учурда орун алып турган жагдайлардан улам экономикасы басаңдагандыгы байкалган Россияны кошпогондо, ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдө жогору өсүш арымы даде сакталууда.

Экономикалык субъекттердин инвестициялык жана керектөө суроо-талабынын артышынын эсебинен Кыргыз Республикасынын экономикасы жогору арымда өсүүдө. 2024-жылдын январь-сентябрь айларында реалдуу ИДӨнүн өсүшү 8,4 пайызды түзгөн. Сооданын жана негизги капиталга инвестициялар көлөмүнүн жогорулашынын алкагында кызмат көрсөтүүлөр жана курулуш секторлору өлкөлөрдүн экономикалык жигердүүлүгүнө даде олуттуу салым кошууда. Кредиттөөнүн алгылыктуу өсүш арымынын, акча которуулардын таза агымынын жана реалдуу эмгек акынын алкагында ички суроо-талап туруктуу сакталып турат.

2024-жылдын III чейрегинде Кыргыз Республикасына импорттук берүүлөрдүн төмөндөшүнүн алкагында экспорттун кыйла жогорулашынын таасири астында соода балансы түптөлгөн. Натыйжада өлкөнүн соода балансынын тартыштыгы 2023-жылдын III чейрегиндеги көрсөткүчкө салыштырганда 49,4 пайызга кыскарып, 1 169,8 млн АКШ доллары өлчөмүндө калыптанган. Тышкы соода жүгүртүү көлөмү бир азга гана - 0,9 пайызга өсүп, 4,0 млрд АКШ долларын түзгөн.

Кыргыз Республикасында инфляция 5-7 пайыздык орто мөөнөттүк максаттуу көрсөткүчтөн төмөн сакталган. 2024-жылдын III чейрегинде (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек) инфляциянын жылдык мааниси өтүп жаткан жылдын II чейрегиндеги 4,8 пайыздан 4,3 пайызга чейин төмөндөгөн. Жалпы алганда инфляциянын орточо мааниде сакталып турушуна, негизинен, мурда көрүлгөн акча-кредит саясатынын чаралары өбөлгө түзүүдө.

2024-жылдын сентябрь айында жылдык инфляция көрсөткүчү 2023-жылдын декабрындагы 7,3 пайыздан төмөндөп, 4,9 пайыз чегинде калыптанган. Азык-түлүктөн башка товарлар тобуна баалардын өсүш арымы басаңдаган, бирок акыркы айларда акы төлөнүүчү кызмат көрсөтүүлөргө баалар бир аз тездегендиги белгиленген.

Акча-кредит саясатынын учурдагы шарттарын колдоо инфляцияны орто мөөнөттүк максаттуу көрсөткүч чегинде сактоону камсыз кылды. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендеринин төмөндөө динамикасы даде сакталып турат. Мында, чендердин өзгөрүүсү Улуттук банктын пайыздык чегинин төмөн чегине жакын түптөлгөн. Улуттук банк банк системасындагы үстөк ликвиддүүлүктү жөнгө салууну уланткан, бул инфляциянын монетардык факторун чектөө үчүн талап кылынган. Акча рыногунун катышуучуларынын инвестициялоо иши ачык рыноктогу операциялардан бош турган ресурстарын «овернайт» депозиттерине жайгаштырууга өзгөргөндүгү белгиленген.

Акча топтомдору бардык компоненттердин эсебинен жогору өсүш арымга ээ болгон.

Ички валюта рыногундагы жагдай жалпы алганда салыштырмалуу туруктуу сакталып турган. Алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүгү сакталып турган. Улуттук банк алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүн текшилөө максатында, чет өлкө валютасына суроо-талап жана сунуш көлөмүн теңдештирүү менен валюталык интервенцияларды жүргүзгөн. Жалпы алганда отчёттук мезгилде улуттук валюта бекемделгендиги байкалган.

Банк системасында депозиттер жана кредиттер рыногу алгылыктуу тенденцияда өнүгүүдө. Депозит рыногунун ресурстук базасынын артышы улуттук валютада сыяктуу эле (+5,3 пайыз), чет өлкө валютасында да (+7,9 пайыз) салымдар менен камсыздалган. Экономиканы кредиттөө көлөмүнүн өсүшү уланган (+7,0 пайыз).

1-глава. Тышкы чөйрө

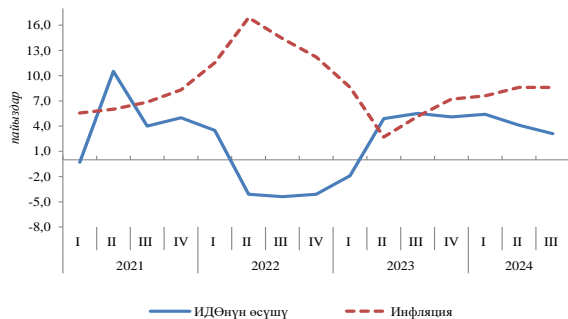
1.1. ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдүн жана соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн экономикалык өнүгүүсү

Дүйнөнүн алдыңкы экономикалары, анын ичинде АКШда жана Кытайда инфляциянын басаңдашынын алкагында, күтүүлөр жогору болбосо да туруктуу өсүш катталган. Учурдагы жагдайлардын алкагында III чейректе экономикасы басаңдагандыгы байкалган Россияны кошпогондо, ЕАЭБге мүчө өлкөлөрдө жогору өсүш арымы даде сакталууда.

Россия

1.1.1-график. Россияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, «Блумберг» МА, Росстат

(+7,9 пайыз), курулушта (+2,5 пайыз) жана дүң соода жүргүзүү (+7,9 пайыз) чөйрөлөрүндө байкалган. Бош турган өндүрүштүк кубаттуулуктардын жеткиликтүүлүгүнүн жана эмгек ресурстарынын төмөндөшүнө байланыштуу сунуштоо көлөмүн чектөөлөрдүн артышы ИДӨнүн өсүш арымынын төмөндөшүнүн негизги факторунан болгон. Мында калктын жана бизнестин кирешелеринин өсүшү, ошондой эле бюджеттик чыгашалардын көбөйүшү ички суроо-талапты камсыздаган.

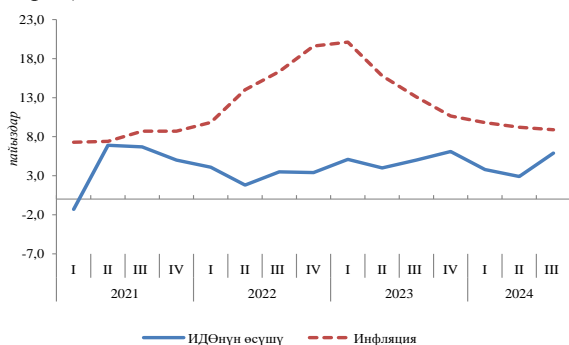
Россияда инфляциянын жогорулоо динамикасы катталган: 2024-жылдын сентябрында анын деңгээли жылдык мааниде 8,6 пайызды түзгөн. Азык-түлүк товарлары 9,2 пайызга, азык-түлүктөн башка товарлар 5,6 пайызга жана кызмат көрсөтүүлөр 11,6 пайызга өскөн.

Инфляциянын тездешинин алкагында Россия Борбордук банкы негизги ченди жылдык 21,0 пайызга жогорулатуу менен акча-кредит саясатынын шарттарын күчөтүүнү уланткан. Жөнгө салуучунун баа берүүсү боюнча, 2024-жылы инфляция 8,0-8,5 пайыз деңгээлинде, 2025-жылы - 4,5-5,0 пайыз деңгээлинде күтүлүүдө.

Казакстан

Казакстанда экономикалык жигердүүлүк күч алган. Казакстан Республикасынын Улуттук статистика бюросунун маалыматына ылайык, 2024-жылдын январь – сентябрь айларынын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн өсүшү 4,1 пайызды түзгөн. Экономиканын бардык секторлорунда алгылыктуу динамика байкалган жана олуттуу өсүш айыл чарба, курулуш, транспорт жана кампада сактоо секторлорунда катталган. Экономикалык жигердүүлүк негизинен иштетилүүчү чийки зат болуп саналбаган продукциялар секторунун өнүгүшүнүн эсебинен камсыздалган, мында курулуш секторунда өсүш өкмөттүн суу ташкындарынан жабыр тарткандар үчүн турак жай куруу чаралары менен шартталган.

1.1.2-график. Казакстанда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

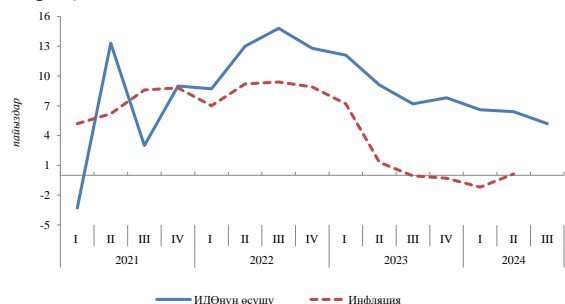

Булагы: Казакстан Республикасынын статистика боюнча агенттиги, «Блумберг» МА, Улуттук банктын эсептөөлөрү

басаңдашына турак жай-коммуналдык кызмат көрсөтүүлөргө тариф саясаты жана улуттук валютанын бир аз басаңдашы тоскоолдуктарды жараткан. Ошентип, кызмат көрсөтүүлөргө баалардын жылдык өсүшү 13,8 пайызды түзгөн.

Армения

1.1.3-график. Арменияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Армения Улуттук статистика кызматы, «Блумберг» МА, Армения Республикасынын Борбордук банкы

(+27,3 пайыз) менен шартталган. Кызмат көрсөтүүлөр чөйрөсүндө жигердүүлүк негизинен финансылык ишкердик менен шартталган (+22,0 пайыз). Курулуш секторунда ипотекалык кредиттөө көлөмүнүн өсүшүнүн эсебинен жогору арымда өсүш сакталып турган. Өнөр жай чөйрөсүндө II чейректин акырынан тартып зер буюмдар тармагынын көлөмү төмөндөгөндүгүнө байланыштуу динамика басаңдагандыгы байкалган.

Арменияда 2024-жылдын III чейрегинде баалардын төмөндөө динамикасы байкалган. Өтүп жаткан жылдын июль айында 2023-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда инфляция 1,4 пайыз деңгээлинде белгиленип, андан кийин III чейректин эки айы ичинде инфляция деңгээли август айында 1,3 пайызга чейин жана сентябрь айында 0,6 пайызга чейин төмөндөгөн. Баалардын өсүш арымынын төмөндөшүнө таасирин тийгизген негизги фактор катары тамак-аш продукттарына баалардын төмөндөшү (-1,0 пайыз) саналган.

Казакстанда инфляциянын басаңдоосу уланган, бирок ошол эле учурда максаттуу мааниден жогору мааниде катталган: инфляциянын жылдык көрсөткүчү сентябрь айында 8,3 пайызды түзгөн.

Баалардын өсүшүнө азык-түлүк инфляциясынын басаңдашы ооздуктоочу таасирин тийгизген, мында жылдык инфляция деңгээлине тамак-аш продукттары жана алкогольсүз суусундуктар, турак жай кызматтары, кийим-кече жана бут кийим олуттуу салым кошкон.

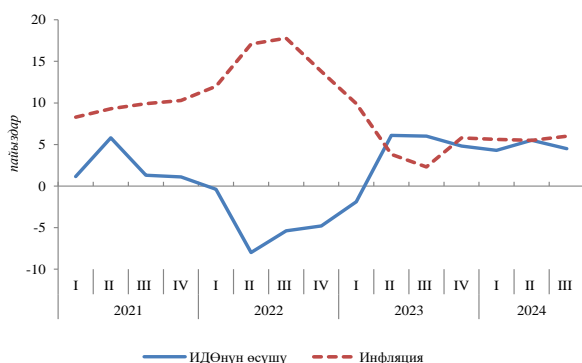
Инфляциянын кыйла тез арымда 2024-жылдын январь – сентябрь айларында жогору экономикалык жигердүүлүк сакталып турган: экономикалык жигердүүлүк көрсөткүчү 2023-жылдагы ушул эле мезгилге салыштырганда 8,7 пайызга өскөн.

Экономиканын өсүшүнө соода (+19,5 пайыз), кызмат көрсөтүүлөр (+5,9 пайыз), өнөр жай (+12,6 пайыз), айыл чарба (+1,8 пайыз) жана курулуш (+15,9 пайыз) секторлору негизги салымды кошкон.

Соода чөйрөсүндө өсүш негизинен дүң сатуу көлөмүнүн жогорулашы

Белоруссия

1.1.4-график. Беларуссияда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

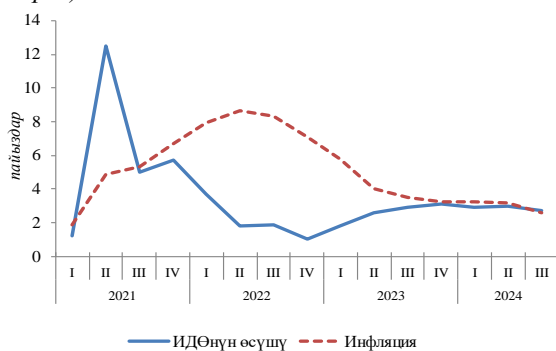

Булагы: Беларусь Республикасынын Улуттук статистика комитети

Импорттолуучу инфляция менен катар керектөө суроо-талабынын товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн бардык негизги топторуна карата баалардын өсүшүнө басымы сакталып турган: керектөө товарларына баалардын өсүшү 7,5 пайызды, азык-түлүктөн башка товарларга - 4,2 пайызды, кызмат көрсөтүүлөргө – 5,6 пайызды түзгөн.

АКШ

1.1.5-график. АКШда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: АКШнын Соода министрлиги, АКШнын Эмгек министрлиги, «Блумберг» МА

Отчеттук мезгилде АКШда жумушсуздук деңгээли өзгөргөн эмес, ал 2024-жылдын сентябрь айынын жыйынтыгы боюнча 4,1 пайызды түзгөн.

ФРСнын күчөтүлгөн акча-кредит саясаты шарттарында жылдык инфляциянын басандашы уланып, 2024-жылдын сентябрь айында 2,4 пайызды түзгөн (2024-жылдын июнь айында – 3,0 пайыз). Баалардын өсүш арымы өтүп жаткан жылдын июнь айында энергия продукцияларына баалардын 1,0 пайызга өсүшүнөн кийин алардын 6,8 пайызга төмөндөшүнүн эсебинен басандаган. Мында базалык инфляция жылдык мааниде 3,3 пайызды түзүү менен өзгөргөн эмес (тамак-аш продукттарына жана энергия продукцияларына бааларды эске албаганда). Тамак-аш продукттарына жана энергия

Белоруссияда экономиканын өсүш арымы сакталып турган, бирок буга чейинки чейрекке салыштырганда кыйла орточо арымда өскөн: 2024-жылдын январь – сентябрь айларында реалдуу ИДӨнүн өсүшү өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата 4,5 пайызды түзгөн. Өнөр жай, айыл чарба жана курулуш тармагы мурдагыдай эле экономикалык өсүшкө таасирин тийгизген негизги факторлордон болгон. Жалпы алганда, жеңилдетилген монетардык шарттар экономикада кредиттөөгө таасирин тийгизген.

Сентябрь айында жылдык инфляция 6,0 пайызды түзгөн.

АКШнын реалдуу ИДӨсү 2024-жылдын III чейрегинде 2023-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 2,7 пайызга өсүү менен рынокто күтүүлөргө караганда жогорулап, узак мөөнөттүү потенциалдан жогору - 1,8 пайыз чегинде түптөлгөн¹.

Экономикалык өсүш негизинен керектөө чыгашаларынын туруктуу жогорулоосу менен шартталган, аларга жеке жана мамлекеттик инвестициялардын, ошондой эле товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр экспортунун өсүшү менен экономиканын үчтөн экиси туура келет.

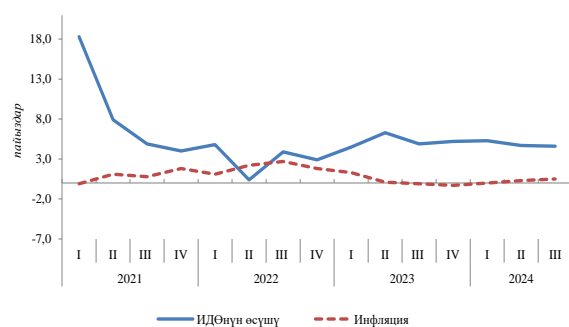
¹ АКШ ФРСнын баа берүүсү боюнча.

продукцияларына бааларды эске албаганда, PCE¹ бааларынын индекси 2,8 пайыздык өсүшкө караганда 2,2 пайызга өскөн. Инфляциянын басандоо тенденциясы туруктуу болушунун алкагында ФРС 2020-жылдан бери биринчи жолу базалык ченди 5,25-5,50 пайыздан 2024-жылдын сентябрь айында 4,75-5,00 пайызга чейин төмөндөттү.

Кытай

1.1.6-график. Кытайда ИДӨнүн жана инфляциянын өсүш динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Булагы: Кытай Эл Республикасынын Улуттук статистикалык бюросу, «Блумберг» МА

динамикасын сакталып турушу, ошондой эле керектөө суроо-талабынын төмөндүгү менен шартталган. Ошондой эле өтүп жаткан жылдын III чейрегинде экономиканын негизги секторлорунда өсүш байкалган. Өнөр жай сектору жабдууларды өндүрүүнүн жана иштеп чыгаруу өнөр жайынын эсебинен 5,4 пайызга жогорулаган. Маалымат технологиялары жана бизнес кызмат көрсөтүүлөр тармактарында өсүштүн алкагында кызмат көрсөтүүлөр сектору 4,7 пайызга өскөн. Айыл чарба чөйрөсүндө алгылыктуу динамика сакталып, анын өсүшү 2023-жылдын ушул эле чейрегине салыштырмалуу 3,4 пайызды түзгөн.

Өтүп жаткан жылдын III чейреги ичинде керектөө бааларынын өсүшү бир аз өскөндүгү байкалган. 2024-жылдын сентябрь айында инфляция 2023-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда жылдык мааниде алганда 0,4 пайызды түзгөн, ошол эле мезгилде август жана июль айларында инфляция, тиешелүүлүгүнө жараша, 0,6 жана 0,5 пайызды түзгөн. Сентябрь айында инфляцияга негизги салымды, мурдагы айларда сыяктуу эле, тамак-аш продукттарына (жашылча жана жемиштер) баалар кошкон. Баалардын өсүшүн ооздуктоочу фактор катары төмөн суроо-талаптан улам азык-түлүктөн башка товарларга баалар катталган.

1.2. Дүйнөлүк товардык-чийки зат рыноктору

Белгисиздик сакталып тургандыгына байланыштуу отчеттук мезгил ичинде дүйнөлүк азык-түлүк рыногу өзгөрүлмө болуп, ФАО индексинин өсүшүн көрсөттү.

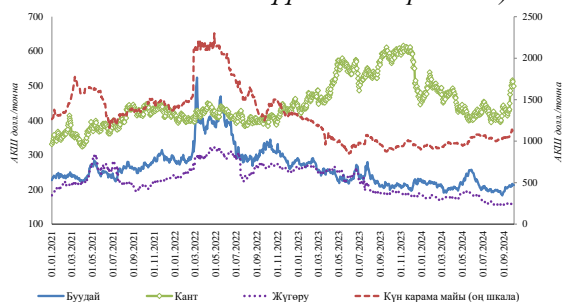
Отчеттук мезгилде дүйнөлүк экономиканын өсүш арымы төмөн болушу мүмкүндүгүнүн алкагында мунайга баалар төмөндөгөн, мында буга чейинки көрсөткүчтөрдү жаңыртуу менен алтынга дүйнөлүк баанын өсүшү уланган.

¹ Жеке керектөөгө чыгаша бааларынын индекси (PCE inflation) АКШда инфляция көрсөткүчтөрүнүн бири болуп саналат, ал бүтүндөй экономика масштабында керектөөчүлөр тарабынан сатылып алынган товарларга жана кызматтарга баалардын өзгөрүшүнө көз салып турат. Керектөө бааларынын бардык инфляциялык көрсөткүчтөрүнүн ичинен PCE товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн эң кеңири топтомун камтыйт.

Азык-түлүк рыногу

1.2.1-график. Азык-түлүк товарларына баалардын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

2024-жылдын III чейрегинде негизги азык-түлүк товарларына баалар динамикасы ар тараптуу калыптанган. Дүйнөлүк суроо-талаптын жогорулашы, глобалдуу климаттык өзгөрүүлөр, энергия ресурстары рыногунда туруксуз жагдай жана геосаясий тобокелдиктер сакталып, дүйнөлүк азык-түлүк рыногундагы бааларга таасирин тийгизген факторлордон болгон. Ошентип, отчеттук мезгилдин акырына дүйнөлүк азык-түлүк рыногундагы бардык негизги

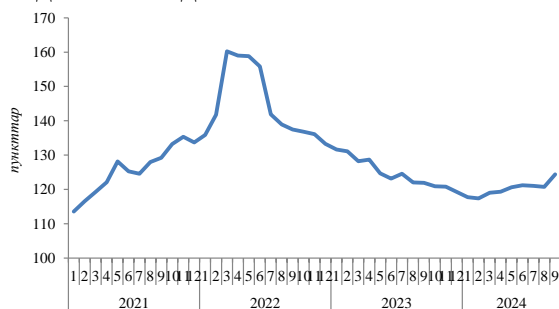
компоненттерге баалар өскөндүгү катталган.

Өсүмдүк майына баалар жогору деңгээлде орун алып турган жана 2024-жылдын сентябрь айында 2023-жылдын башталышынан берки эң эле жогору көрсөткүчкө жеткен. Баалардын өсүшүнүн сакталып турушу 2024-2025-жылдарда май өндүрүү көлөмүнүн күтүлгөндөй төмөндөшү менен шартталган.

Отчеттук мезгил ичинде дан эгиндерине баалар ар тараптуу динамикада катталган, бирок мезгилдин акырына дан эгиндеринин дээрлик бардык компоненттерине котировкалар өскөндүгү байкалган. Үч ай бою төмөндөөдөн кийин буудайга дүйнөлүк баалар сентябрь айында жогорулаган, бул айрым негизги экспортторлор арасында алгылыксыз аба-ырайы шарттары тууралуу тынчсыздануусу менен шартталган. Калган дан эгиндерине дүйнөлүк баалардын жогорулашына алгылыксыз климаттык шарттар жана суроо-талаптын таасири да өбөлгө түзгөн.

Кантка болгон дүйнөлүк баалардын индекси 2024-жылдын III чейрегинин аягында кыйла жогорулаган. Кантка баалар негизги өндүрүүчү региондордо алгылыксыз аба-ырайы шарттарына байланыштуу жогорулаган, бул келерки 2024-2025-жылдарга дүйнөлүк рынокто сунуш көлөмүнүн кыскарышы мүмкүндүгү менен шартталган.

1.2.2-график. ФАО азык-түлүк баа индексинин динамикасы

2024-жылдын III чейрегинин жыйынтыгында ФАО¹ индексинин орточо өсүшү катталган. Отчеттук мезгилде ФАО азык-түлүк баалар индексинин орточо мааниси 122,0 пункту түзүү менен өткөн чейрекке салыштырмалуу 1,4 пайызга жогору калыптанган. 2023-жылдын ушул эле чейрегине салыштырганда бул көрсөткүч 0,6 пайызга төмөндөгөн.

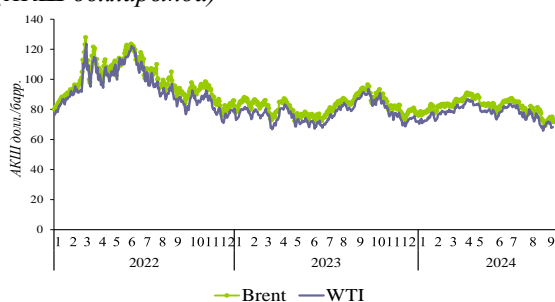
ФАО индексинин өсүшү негизинен өсүмдүк майына жана сүт азыктарына баалардын жогорулашы менен шартталган.

Бирок отчеттук мезгилдин акырына карата ушул индекске кирген бардык компоненттерге баалар жогорулагандыгы байкалган.

¹ ФАО азык-түлүк бааларынын индекси – негизги беш азык-түлүк товардык топторго (эт, сүт азыктары, дан эгиндери, өсүмдүк майлар жана кант) эл аралык баа динамикасына көз салып турган, орточо алынган көрсөткүч.

Энергия продукциялар рыногу

1.2.3-график. Мунайга баанын динамикасы
(АКШ долларында)

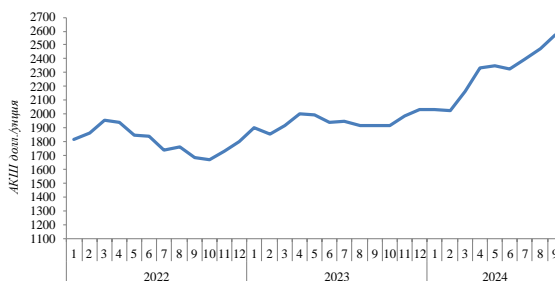
таасирин тийгизген. Мунай бааларына Жакынкы Чыгышта геосаясий кризистин күчөшү таасирин тийгизген.

2024-жылдын III чейрегинде Brent маркасындагы мунай баррелине орточо алганда 78,7 АКШ долларына сатылган, бул өткөн чейрекке караганда 7,4 пайызга төмөн.

Рынокто мунайды сунуштоо негизги катышуучулар тарабынан чектелген. Мунай рыногунда түптөлгөн жагдайдын алкагында ОПЕК+ өлкөлөрү 2024-жылдын ноябрь айында 2024-жылдын акырына чейин мунай өндүрүүнү 2,2 млн баррелге чейин өз ыктыярдуу чектөөнү узартуу жөнүндө чечим кабыл алышкан. Мында, макулдашуу шарттарын бузган өлкөлөр (Ирак, Казакстан жана Россия) келерки мезгилдерде кошумча кыскартуулардын эсебинен жогорулоо көлөмүнүн ордун жабууга милдеттенишкен.

Алтын рыногу

1.2.4-график. Алтынга баа динамикасы

Булагы: «Блумберг» МА

жеткен. Отчёттук чейректе орточо баа жылдык эсептөөдө 28,5 пайызга, унциясына эң эле жогору - 2476,8 АКШ долларына чейин өскөн. Алдыңкы борбордук банктардын пайыздык чендерди төмөндөтүшү, геосаясий белгисиздик, инвесторлордун портфельди диверсификациялоосу, инвестициялык жана керектөө суроо-талабы алтынга баалардын өсүшүнө негизги таасирин тийгизген. Ошондой эле алтынга баалардын өсүшү АКШда президентти шайлоого байланыштуу кошумча күтүүлөр менен да шартталган.

Борбордук банктар тарабынан сатып алуулар арымы 2024-жылдын III чейрегинде басаңдаган (186 т), бирок өтүп жаткан жылдын башталышынан тартып сатып алуулар көлөмү 2022-жылдагы деңгээлге дал келген.

Технологияларда пайдаланылуучу алтынга суроо-талап өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырмалуу 7,0 пайызга өскөн, анткени жасалма интеллектти өнүктүрүү тенденциясы бул сектордо суроо-талапты стимулдаштырууну улантууда.

Алтын өндүрүү кезектеги чейрек ичиндеги эң эле жогору көрсөткүчкө чейин жылдык эсептөөдө 6,0 пайызга өскөн, ал эми жылдык өндүрүү көлөмү 2018-жылдагы буга чейинки эң эле жогору көрсөткүчтөн жогору түптөлгөн.

2024-жылдын III чейрегинде дүйнөлүк экономиканын өсүш арымынын өткөн чейрекке салыштырмалуу басаңдашы боюнча күтүүлөрүнүн алкагында мунайга баалар төмөндөгөн.

Дүйнөнүн алдыңкы экономикаларынын статистикалык маалыматтары, ошондой эле ОПЕК+ жана ага кирбеген өлкөлөр тарабынан мунай өндүрүү көлөмүнүн көбөйүшү мүмкүндүгү мунайга дүйнөлүк баалардын төмөндөшүнө

Биржа жана биржадан тышкары рыноктордо алтынга инвестициялоо агымдарынын өсүшү активдин баасынын өсүшүнө түрткү берген.

2024-жылдын III чейрегинде алтынга жалпы суроо-талап 5,0 пайызга, 1313 т чейин өскөн, бул эң эле жогору көрсөткүч катары саналат.

Алтынга баа да отчёттук мезгилде ырааттуулук менен эң эле жогору чекке

Дүйнөлүк экономикада геосаясий белгисиздикке жана ФРС менен башка борбордук банктар инфляцияны ооздуктоо үчүн жүргүзүп жаткан күчөтүлгөн акча-кредит саясатынын кесепеттерине жана финансылык шарттарды катуулатууга алып келиши мүмкүн болгон финансы рынокторунда өзгөрүүлөрдүн күтүүсүз күч алышына байланыштуу жагдай начарлашы мүмкүндүгү тобокелдиктери күч алууда. Бул тобокелдиктер алтынга баанын жогору деңгээлде сакталып турушун шарттаган. «Блумберг» МА аналитиктери 2024-2025-жылдарда дүйнөлүк рынокто алтынга баалар орточо алганда трой унциясына 2350-2560 АКШ долларына чейин өсүшү мүмкүндүгүн болжолдошкон.

2-глава. Макроэкономикалык өнүгүү

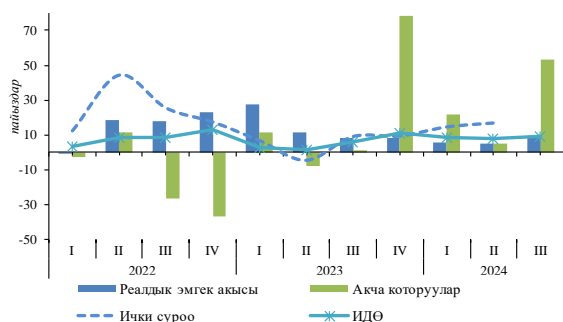
2.1. Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр рыногунда суроо-талап жана сунуш

2024-жылдын январь-сентябрь айларында Кыргыз Республикасында экономика жогору арымда өскөн, буга жогору керектөө суроо-талабы, курулуш секторунун калыбына келиши жана кызмат көрсөтүүлөр секторунун өсүшү түрткү берген.

Суроо-талап

2.1.1-график. Ички суроо-талап жана акча которуулар динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата)

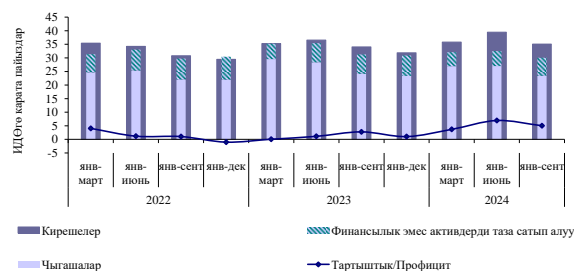
Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети, эсептөөлөр: Улуттук банк

уюмдарда байкалган. Ошол эле учурда, эмгек рыногунда катталган жумушсуздук деңгээлинин кыскарышы жогору суроо-талапты сактоого таасирин тийгизген. Дүң жана чекене сатууну жүгүртүүнүн жалпы көлөмү 2023-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 13,5 пайызга өскөн.

Мамлекеттик финансы сектору

2.1.2-график. Мамлекеттик бюджеттин аткарылышы

(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы

кирешелерин жылдык мааниде 17,4 пайызга, 333,9 млрд сомго чейин (ИДӨгө карата 35,1 пайыз) жогорулаткан. Бюджеттин салыктык эмес кирешелеринин көбөйүшү ошондой эле Улуттук банк республикалык бюджетке 12,4 млрд сом суммасында пайдасын чегергендигине байланыштуу келип чыккан.

Отчеттук мезгилде бюджеттен күндөлүк чыгашалар, өсүш арымын 10,3 пайызга чейин, 2023-жылдын ушул эле мезгилиндеги 32,8 пайыздан басаңдатуу менен 222,6 млрд сомду түзгөн (ИДӨгө карата 23,4 пайыз).

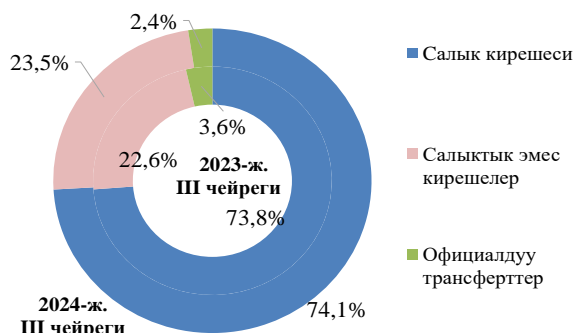
Өлкөнүн экономикасында жогору керектөө жигердүүлүгү сакталып турган. 2024-жылдын январь – сентябрь айларында керектөө суроо-талабынын өсүшү реалдуу эмгек акынын (+6,7 пайыз), керектөө максаттарында кредиттөө көлөмүнүн (+42,3 пайыз) жана жеке адамдардын өлкөгө чек ара аркылуу акча которууларынын таза агылып кирүүсүнүн (+25,1 пайыз) алгылыктуу динамикасы менен шартталган.

Орточо айлык номиналдык эсептелген эмгек акынын өсүш арымынын жогорулашы экономикалык ишкердиктин бардык түрлөрү боюнча ишканаларда жана уюмдарда байкалган. Ошол эле учурда, эмгек рыногунда катталган жумушсуздук деңгээлинин кыскарышы жогору суроо-талапты сактоого таасирин тийгизген. Дүң жана чекене сатууну жүгүртүүнүн жалпы көлөмү 2023-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 13,5 пайызга өскөн.

Отчеттук мезгилде мамлекеттик бюджет 2023-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 47,8 млрд сом өлчөмүндө олуттуу профицит менен аткарылган (ИДӨгө карата 5,0 пайыз), бул салыктык жана салыктык эмес түшүүлөрдүн олуттуу өсүшү менен түшүндүрүлөт (2023-жылдын ушул эле мезгилинде профицит ИДӨгө карата 2,8 пайызды түзгөн). Өлкөдө экономикалык өсүш жана мамлекет тарабынан көрүлгөн салык жол-жоболорун фискалдаштыруу боюнча чаралар отчеттук мезгил ичинде мамлекеттик бюджеттин күндөлүк кирешелерин жылдык мааниде 17,4 пайызга, 333,9 млрд сомго чейин (ИДӨгө карата 35,1 пайыз) жогорулаткан. Бюджеттин салыктык эмес кирешелеринин көбөйүшү ошондой эле Улуттук банк республикалык бюджетке 12,4 млрд сом суммасында пайдасын чегергендигине байланыштуу келип чыккан.

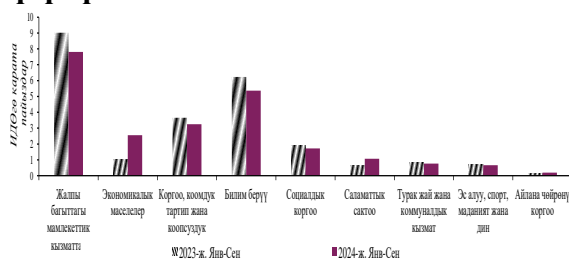
Отчеттук мезгилде бюджеттен күндөлүк чыгашалар, өсүш арымын 10,3 пайызга чейин, 2023-жылдын ушул эле мезгилиндеги 32,8 пайыздан басаңдатуу менен 222,6 млрд сомду түзгөн (ИДӨгө карата 23,4 пайыз).

2.1.3-график. Мамлекеттик бюджеттин кирешелеринин түзүмү

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы

2.1.4-график. Мамлекеттик бюджеттин чыгашаларынын функционалдык түзүмү

Булагы: Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы

Инвестициялар

2.1.5-таблица. Каржылоо булактары боюнча негизги капиталга инвестициялар (млн сом, пайыздар)

	январь-сентябрь			
	2023-ж	2024-ж	2023-ж	2024-ж
	млн сом		үлүшү, пайыздар	
Бардыгы	97 101,5	157 374,0	100,0	100,0
Ички инвестициялар	83 435,2	129 138,9	85,9	82,1
Респу бликалык бюджет (өзгөчө кырдаалга кеткен каражаттарды кошо алганда)	11 413,4	22 857,9	11,7	14,5
Жергиликтүү бюджет	2 739,3	4 815,8	2,8	3,1
Ишканалар жана уюмдар каражаттары	35 448,5	47 344,8	36,5	30,1
Банктын кредити	959,4	10 495,6	1,0	6,7
Калктын каражаттары (КР резидентинин кайыр-садага каражаттарын кошо алганда)	32 874,6	43 624,8	33,9	27,7
Тышкы инвестициялар	13 666,3	28 235,1	14,1	17,9
Чет өлкө кредити	6 323,8	14 639,2	6,5	9,3
Тике чет өлкө инвестициялары	2 924,0	6 123,9	3,0	3,9
Чет өлкө гранттары жана гуманитардык жардам	4 418,5	7 472,0	4,6	4,7

Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети

52,1 пайызга өскөн. Мында республикалык бюджеттин эсебинен негизги капиталга инвестициялар көлөмүнүн 1,9 эсеге жана банктардын кредиттеринин эсебинен – 10,1 эсеге артышын белгилөө зарыл.

Капиталдык салымдар көлөмүн арттыруу негизинен өндүрүш тармагында топтолгон (+1,7 эсеге). Ишканалар өздүк каражаттарынын эсебинен фонддорду жаңыртышкан, ошондой эле банктардын кредиттерин, чет өлкөдөн кредиттерди жана тике чет өлкөлүк инвестицияларды пайдаланышкан.

Бюджеттик кызматкерлерге эмгек акы төлөө боюнча чыгашалар статьясы күндөлүк чыгашалар түзүмүндө олуттуу үлүштү ээлеп турган (43,7 пайыз). Чыгашалар түзүмүндө функционалдык классификациялоодо чыгашалардын кыйла көбөйүшү ошондой эле «экономикалык маселелер» (2,8 эсеге) жана «саламаттыкты сактоо» (+87,8 пайыз) статьялары боюнча байкалган.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин таза капиталдык чыгашалары 2023-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 63,5 млрд сом суммасын түзүү менен 6,4 пайызга жогорулаган (ИДӨгө карата 6,7 пайыз).

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети жалпы алганда 2024-2027-жылдары республикалык бюджет профицит менен аткарылышын күтүүдө, аларды андан ары экономикалык багыттагы иш-чараларга байланыштуу чыгашаларга, ошондой эле мамлекеттин карыздык милдеттенмелеринин ордун жабууга багыттоо пландаштырылууда.

Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети тарабынан көрүлгөн өлкөнүн курулуш топтомун өнүктүрүү боюнча бир катар чаралардын натыйжасында капиталдык салымдар көлөмүнүн жогору өсүш арымы байкалган.

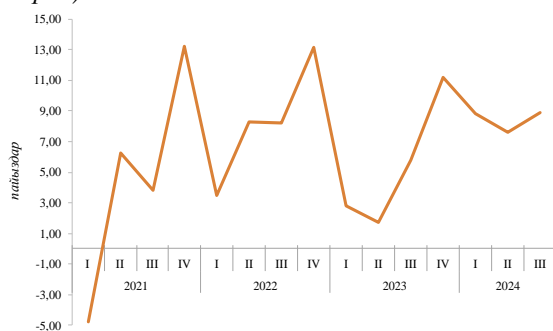
Негизги капиталга инвестициялоо көлөмүнүн өсүшү ички сыяктуу эле (+1,5 эсеге), тышкы каржылоо булактарынын (+1,9 эсеге) өсүшүнүн эсебинен камсыздалган. 2024-жылдын январь-сентябрь айларында салымдардын жалпы көлөмү 2023-жылдын ушул эле мезгилиндеги 18,2 пайызга салыштырмалуу

Сунуш

2024-жылдын январь-сентябрь айларында Кыргыз Республикасында жогору экономикалык жигердүүлүк сакталып турган, буга негизинен кызмат көрсөтүүлөр жана курулуш секторлорундагы олуттуу өсүш таасирин тийгизген.

2.1.6-график. ИДӨнүн динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

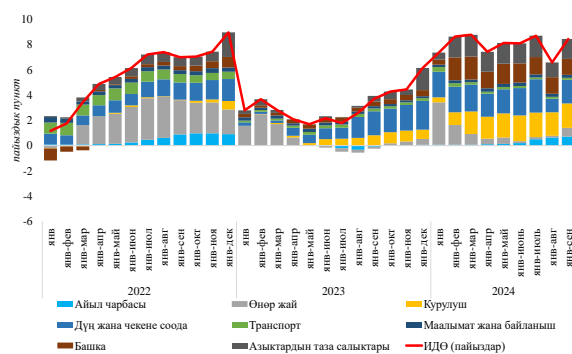

Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети, эсептөөлөр: Улуттук банк

Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин алдын ала маалыматы боюнча, 2024-жылдын январь – сентябрь айларында ИДӨ реалдуу мааниде алганда 8,4 пайызга өскөн (2023-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 3,7 пайыз). Анын ИДӨ түзүмүндө олуттуу үлүшүн эске алганда, ИДӨнүн өсүшүнө, мурдагыдай эле, кызмат көрсөтүүлөр сектору негизги салымын кошкон (3,5 п.п.). Инвестициялоо көлөмү жогорулагандыгына байланыштуу кароого алынган мезгилде курулуш секторунда 36,9 айыздык олуттуу өсүш тенденциясы да сакталып турган. Курулуш секторунун салымы ИДӨнүн жалпы өсүшүнө 2023-жылдын ушул эле мезгилинде 0,8 пайыздык пункттан 1,9 пайыздык пунктка чейин өсүп, бул курулушту инвестициялык долбоорлорду жүзөгө ашыруунун эсебинен улуттук экономиканын өсүшүн камсыздаган олуттуу багыттардын бири болуп саналуусун камсыздады.

2.1.7-график. Негизги тармактардын ИДӨнүн өсүшүнө салымы

(өткөн жылдын тиешелүү мезгилине карата мезгил, топтолмо)

Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети, эсептөөлөр: Улуттук банк

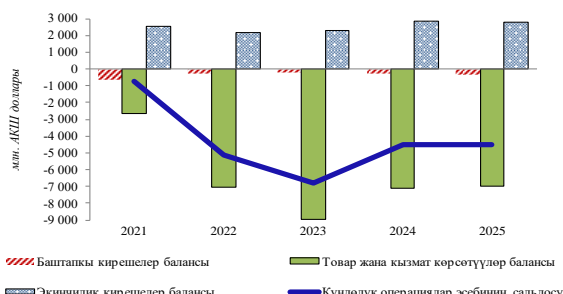
Кароого алынган мезгилдин акырына карата иштеп жаткан чарба жүргүзүүчү субъекттердин жалпы санынын ичинен олуттуу үлүш (60 пайызга жакын) айыл чарба, токой чарбасы жана балык уулоо чөйрөсүндө ишкердикти жүзөгө ашырган чарба жүргүзүүчү субъекттерге туура келген. Отчёттук мезгилде бул сектордо инфляциялык процесстерге ооздуктоочу таасирин тийгизген алгылыктуу өсүш динамика байкалган (2023-жылдын ушул эле мезгилиндеги (-)0,7 пайызга каршы +6,7 пайыз). Мында өндүрүү тармактарында чыгаруу көлөмүн кыскартуу жана иштеп чыгаруу өндүрүшүндө өсүш арымынын басаңдашы экономикалык жигердүүлүктүн басаңдашына таасирин тийгизген.

Отчёттук мезгилде жумуш күчүн сунуштоонун жогорулашы айрым (КРнын УСКнын маалыматы боюнча, жумушчу күчүнүн жалпы санынын катталган жумушсуздуктун деңгээли 2023-жылдын аягындагы 2,5 пайыздан 2024-жылдын сентябрь айынын аягында 2,0 пайызга чейин төмөндөдү) бир деңгээлде чогуу алгандагы суроо-талап менен сунуш ортосунда дисбаланстын азайышына түрткү берген, бул инфляциянын жана эмгек акынын өсүшүнүн басаңдашына таасирин тийгизген.

2.2. Тышкы сектор¹

Товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр эсебинин тартыштыгынын тез арымда басаңдашы, ошондой эле экинчилик кирешелердин балансы боюнча түшүүлөрүнүн алгылыктуу динамикасы 2024-жылдын III чейрегинде күндөлүк операциялар эсебинин терс сальдосунун төмөндөшүнө олуттуу таасирин тийгизген.

2.2.1-график. Күндөлүк операциялар эсеби

Эскертүү: Алдын ала жана болжолдуу баа берүүлөр боюнча

Улуттук банктын алдын ала жана баа берүү маалыматы боюнча 2024-жылдын III чейрегинде күндөлүк эсептин терс сальдосу 105,3 млн АКШ долларын же ИДӨгө² карата 36,0 пайызды түзгөн.

Кароого алынган мезгилде соода балансынын терс сальдосунун 49,4 пайызга, 1 169,8 млн АКШ долларына чейин азайышына импорттук берүүлөрдүн орточо арымда төмөндөшү менен катар экспорттун тез арымда өсүшү таасирин тийгизген.

Товарлар экспорту (ФОВ баасында) 71,8 пайызга жогорулап, 1 408,0 млн АКШ доллары өлчөмүндө түптөлгөн. Отчёттук мезгилде экспорттун көлөмүнө негизинен алтынды (монетардык эмес), бут кийимди, баалуу металл кендерин жана концентраттарды сунуштоонун көбөйүшү таасирин тийгизген. Алтынды эске албаганда, экспорт 90,9 пайызга өсүп, 959,9 млн АКШ долларын түзгөн.

Товарлар импорту (ФОВ баасында) 2 577,8 млн АКШ долларын түзүү менен 17,6 пайызга кыскарган. Кароого алынган мезгил ичинде импорттун басаңдашы негизинен жеңил автоунааларды жана өндүрүштүк техника үчүн жабдуулардын бөлүктөрүн сунуштоонун кыйла кыскарышы менен шартталган. Кароого алынган мезгилде ошондой эле энергия продукцияларынын импорту анын физикалык жана нарктык көлөмдөрүнүн өсүшүнүн эсебинен 25,1 пайызга өскөндүгү байкалган (277,3 млн АКШ доллары 2023-жылдын III чейрегиндеги 221,8 млн АКШ долларына каршы).

Экинчилик кирешелер балансынын түзүмүндө «иштеп жаткандардын акча которуулары» статьясы боюнча агылып кирүүлөрдүн өсүшү мамлекеттик башкаруу секторунун сальдосунун жакшыруусу менен коштолгон.

2024-жылдын III чейрегинде «иштеп жаткандардын акча которуулары» статьясы боюнча таза агылып кирүүнүн алгылыктуу динамикасына (54,6 пайызга өсүш) жеке адамдардын чек ара аркылуу акча которууларынын агылып кирүүсүнүн көбөйүшү кыйла таасирин тийгизген. Мамлекеттик башкаруу секторунун динамикасы толугу менен өнүктүрүү боюнча өнөктөштөрдөн акчалай гранттардын түшүүсүнүн жана эл аралык уюмдарга мүчөлүк төгүмдөрдү чегерүүлөрдүн эсебинен калыптанган.

Отчёттук чейректе кызмат көрсөтүүлөр балансы алгылыктуу чекте боло тургандыгы жана ал 427,1 млн АКШ долларын түзө тургандыгы, ошол эле учурда Улуттук банктын баа берүүлөрү боюнча «баштапкы кирешелер» статьясы боюнча сальдонун начарлашы уланып, (-)168,3 млн АКШ долларын түзө тургандыгы күтүлүүдө (31,0 пайызга жогорулоо). Капитал менен операциялар эсеби боюнча агылып кирүү 24,1 млн АКШ доллары деңгээлинде күтүлүүдө.

Улуттук банктын алдын ала болжолдоо маалыматы боюнча 2024-жылдын III чейрегинде финансылык эсепте көрсөтүлгөн тыштан таза карыз алышуу 353,8 млн АКШ долларын түзөт.

¹ Улуттук банктын кошумча баа берүүлөрүн эске алганда алдын ала жана болжолдуу маалыматтар боюнча. Салыштыруу мезгили: өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек.

² ИДӨгө карата катыштын көрсөткүчтөрү акыркы төрт чейректи камтыган өзгөрүлмөлүү жылдык маалыматтардын негизинде эсептелген.

Улуттук банктын күтүүлөрү боюнча, финансылык эсеп тике инвестициялардын жана жеке сектордун резидент эместер алдында милдеттенмелеринин артышы түрүндө башка инвестициялардын көбөйүшүнүн эсебинен калыптанат.

Ошентип, 2024-жылдын III чейрегинин жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми 272,6 млн АКШ доллары өлчөмүндө терс сальдодо түптөлөт.

3-глава. Акча-кредит саясаты

Негизги тенденциялар

- Орто мөөнөттүк мезгилде күтүлүп жаткан инфляциянын динамикасын эске алганда, Улуттук банктын эсептик чен өлчөмү отчеттук мезгил ичинде өзгөртүүсүз калтырылган.
- 2024-жылдын II чейрегинде акча-кредиттик шарттарды жеңилдетүүдөн улам акча рыногунун кыска мөөнөттүү пайыздык чендеринин төмөндөө тенденциясы уланган.
- Банк системасында үстөк ликвиддүүлүктүн жогору деңгээли сакталып турган. Акча рыногунун катышуучуларынын инвестициялоо ишинин багытын өзгөртүү «овернайт» депозиттерине каражаттарды жайгаштыруу үлүшүнүн көбөйүшүн шарттаган.
- Бардык акча топтомдору боюнча өткөн чейрекке салыштырганда өсүш арымы басаңдагандыгы байкалган, мында алардын динамикасы жылдык мааниде төмөндөө тенденциясына ээ болгон.
- Ички валюта рыногунда жагдай туруктуу сакталып турган, чет өлкө валютасына суроо-талапты жана сунушту рыноктук түптөөнүн натыйжасында алмашуу курсунун өзгөрүлмөлүүлүгү сакталып калган.
- Улуттук банк тарабынан көрүлгөн акча-кредит саясатынын чаралары инфляциянын монетардык факторлорун чектөөгө өбөлгө түзүп, банктар аралык акча жана ички валюта рынокторунда жагдайды туруктуу абалда сактоого мүмкүндүк берген. Натыйжада инфляциялык жагдай алсыздоону уланткан.

3.1. Акча-кредит саясатын ишке ашыруу

Акча-кредиттик шарттар

2024-жылдын III чейрегинде акча-кредит саясатын жүзөгө ашыруу Кыргыз Республикасында инфляциялык процесстердин туруктуу басаңдашы жана экономикалык субъекттердин күтүүлөрүнүн акырындап төмөндөшү шарттарында жүргүзүлгөн. Бирок тышкы таасир факторлору кабыл алынып жаткан акча-кредиттик чечимдерге негизги таасирин тийгизген. Дүйнөлүк экономикада орун алып жаткан акыркы окуялар көп учурда геосаясий жана климаттык көйгөйлөрдүн натыйжасында келип чыккан жеткирүүлөрдөгү үзгүлтүктөргө байланыштуу келип чыгууда. Ушуга байланыштуу тышкы чөйрөдөгү инфляциялык тобокелдиктер акча-кредит саясатын ишке ашырууда этият болууну талап кылууда.

Экономикалык жагдайды камтыган комплекстүү иликтөө жыйынтыгын, ошондой эле болжолдонуп жаткан макроэкономикалык көрсөткүчтөр жана келип чыгышы мүмкүн болгон ички жана тышкы тобокелдиктерди эске алуу менен Улуттук банк отчеттук мезгил ичинде негизги ченди 9,00 пайыз өлчөмүндө өзгөртүүсүз калтырган.

2024-жылдын 6-августунан тартып үстөк ликвиддүүлүктөн арылтуу саясатын кайрадан карап чыгуу алкагында Улуттук банктын Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин чечими менен пайыздык чектин төмөн чеги - «овернайт» депозити боюнча чен корректировкаланган. Жогорку чек - «овернайт» кредити боюнча чен – чейрек ичинде өзгөргөн эмес.

Ошентип, отчеттук мезгилдин акырына карата Улуттук банктын пайыздык чектеринин өлчөмү төмөнкүчө түптөлгөн:

- «овернайт» кредити боюнча чен – 11,00 пайыз;
- «овернайт» депозити боюнча чен – 4,00 пайыз.

Акча-кредит саясатынын тактикалык чаралары акча жана валюта рынокторунда түптөлгөн өнүктүрүү тенденцияларын эске алуу менен, ошондой эле банк системасында жогору үстөк ликвиддүүлүк деңгээли орун алып турган шарттарда кабыл алынган.

Инфляциянын монетардык факторлорун текшилөө үчүн Улуттук банк экономикада акча сунушунун тең салмактуу деңгээлин колдоо үчүн жигердүү арылтуу операцияларын уланткан.

Алмашуу курсунун кескин өзгөрүүсүнө бөгөт коюу максатында Улуттук банк 104,9 млн АКШ доллары суммасына чет өлкө валютасын сатып алуу боюнча үч интервенция жана 111,5 млн АКШ доллары суммасына чет өлкө валютасын сатуу боюнча эки интервенция жүргүзгөн.

Банк секторунда ликвиддүүлүктү жөнгө салуу

Отчёттук мезгилде банк системасынын үстөк резервдеринин орточо күндүк деңгээли бир аз төмөндөгөндүгү белгиленген, буга мамлекеттик башкаруу органдарынын операциялары боюнча ооздуктоочу динамикасы таасирин тийгизген. Банктардын үстөк ликвиддүүлүгүнүн орточо күндүк көлөмү Улуттук банк арылтуу операцияларын жүргүзгөнгө чейин 2024-жылдын II чейрегиндеги мааниден 5,3 пайызга төмөн түптөлүп, 91,2 млрд сом деңгээлинде калыптанган. Банк системасынын үстөк резервдеринин негизги көлөмү мурдагыдай эле акча рыногу системасын түзүүчү катышуучуларында топтолгон.

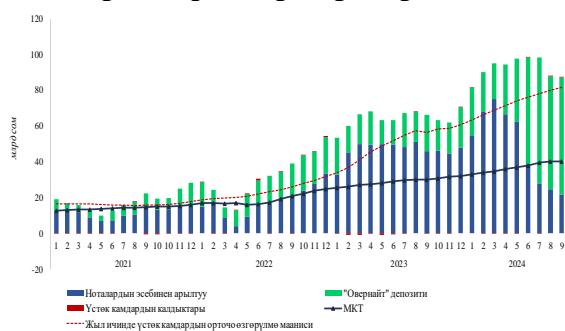
Банк секторундагы үстөк ликвиддүүлүктүн дээрлик бардык көлөмүнөн арылтуу, мурдагыдай эле, Улуттук банктын инструменттери аркылуу ишке ашырылган. Улуттук банктын арылтуу операцияларынын орточо күндүк көлөмү отчёттук чейректе 5,8 пайызга төмөндөп, 91,2 млрд сомду түзгөн (2024-жылдын II чейрегинде – 96,9 млрд сом). 2024-жылдын апрель айынан тартып акча-кредит саясатын жеңилдетүү жана банк системасындагы үстөк ликвиддүүлүктөн арылтуу саясатын кайрадан карап чыгуунун натыйжасында, коммерциялык банктар бош турган каражаттарын Улуттук банктын ноталарынан «овернайт» депозиттеринин пайдасына которуусун күчөткөн.

Буга чейинки мезгилге салыштырганда банк секторунда «овернайт» депозиттеринин үлүшү олуттуу өскөндүгү байкалган, ал 30,6 п.п. өсүп, 72,8 пайызды түзгөн. Мында алардын орточо күндүк көлөмү 66,4 млрд сом деңгээлинде калыптанган, бул 2024-жылдын II чейрегиндеги мааниден 62,4 пайызга жогору. Ошондой эле коммерциялык банктардын «овернайт» депозиттеринде жайгаштырылуучу каражаттардын суммардык көлөмүнүн минималдуу жана максималдуу маанилеринин өсүш динамикасы да уланып, алардын маанилери 39,2 млрд сомдон 79,0 млрд сомго чейин өзгөрүп турган (2024-жылдын II чейрегинде –19,3 млрд сомдон 74,7 млрд сомго чейин).

Арылтуу операцияларынын жалпы түзүмүндөгү Улуттук банктын ноталарынын салыштырма салмагы 2024-жылдын II чейрегиндеги 57,8 пайыздан отчёттук чейректе 27,2 пайызга чейин төмөндөгөн. Натыйжада, орточо күндүк көлөм салыштыруу үчүн алынган мезгилден 55,6 пайызга төмөндөп, 24,9 млрд сомду түзгөн.

2024-жылдын III чейрегинде банк сектору тарабынан мурдагыдай эле «овернайт» кредиттеринин алкагында Улуттук банктын кредиттик ресурстарын тартууга суроо-талап болгон эмес.

3.1.1-график. Коммерциялык банктардын үстөк резервдери

3.1.2-график. МБКны эске алуу менен арылтуу түзүмү

2024-жылдын III чейрегиндеги акча-кредит саясатынын чаралары

Улуттук банктын негизги чен өлчөмү жана пайыздык чек чендери жөнүндө чечимдер кабыл алынган	<p>Эсептик чен өлчөмү жөнүндө маселе Улуттук банк Башкармасы тарабынан эки ирет – 2024-жылдын 29-июлунда [29.07.2024-ж. пресс-релиз] жана 26-августунда [26.08.2024-ж. пресс-релиз] каралган.</p> <p>Өлкөдө экономиканын туруктуу өнүгүү динамикасын жана инфляция деңгээлинин туруктуу арымда төмөндөөсүн баалоо менен эсептик чен өлчөмү 9,00 пайыз деңгээлинде өзгөртүүсүз калтырылган.</p> <p>Өтүп жаткан жылдын 5-августунда Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин отурумунда «овернайт» депозитинин чен өлчөмүн 100 б.п., 4,00 пайызга чейин төмөндөтүү чечими кабыл алынган.</p>
---	--

Акча-кредит саясатынын чогуу алгандагы чаралары жылдык инфляция көрсөткүчүн 5-7 пайыздык орто мөөнөткө каралган максаттуу көрсөткүчкө жакын деңгээлде калтырууга гана эмес, баа туруктуулугу үчүн шарттарды түзүүгө мүмкүндүк берген, бул узак мөөнөттүү туруктуу экономикалык өсүш үчүн маанилүү өбөлгө болуп саналат.

3.2. Финансылык рыноктун инструменттери**Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендеринин динамикасы**

2024-жылдын III чейрегинде акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендеринин төмөндөө тенденциясы уланган, алар Улуттук банк тарабынан белгиленген пайыздык чектин төмөн чегине жакын орун алган.

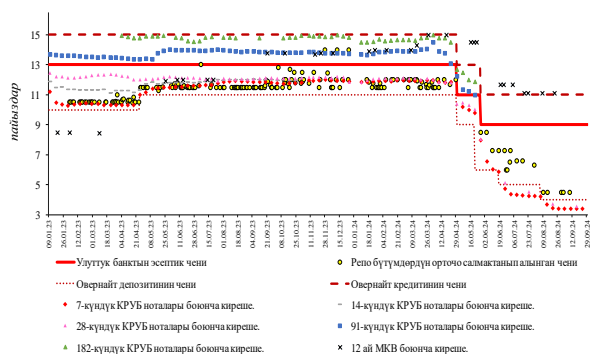
Ноталар рыногунда чендердин орточо спрединин 5,17 п.п. кыскаргандыгы белгиленген, ал (-)5,16 пайызды түзгөн. Өткөн чейрекке караганда отчеттук мезгилде Улуттук банк 91 жана 182 күндүк ноталар боюнча аукциондорду өткөргөн эмес (2023-жылдын ноябрь айынан тартып 14 күндүк ноталар чыгарылган эмес). Мөөнөттүүлүк боюнча алып караганда 7 жана 28 күндүк ноталар боюнча орточо алынган кирешелүүлүктүн төмөндөшү, тиешелүүлүгүнө жараша, 5,3 жана 4,8 п.п. түзгөн. Жалпысынан, ноталар боюнча орточо алынган кирешелүүлүк 2024-жылдын июль айындагы 4,36 пайыздан сентябрь айында 3,47 пайызга чейин азайган (август айында бул көрсөткүч 3,71 пайызды түзгөн).

Репо шарттарында банктар аралык кредиттик ресурстар динамикасы суроо-талаптын жана орточо алынган чендердин туруктуу кыскаруусу менен мүнөздөлгөн, алар буга чейинки чейректе да байкалган. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча жалпы 1,2 млрд сом суммасына 30 бүтүм ишке ашырылган, бул 2024-жылдын II чейрегине салыштырмалуу 55,0 пайызга төмөн. Натыйжада, орточо спред 3,90 п.п., (-)3,78 пайызга чейин азайган. Орточо алынган чен июль айынан тартып август айына чейин 2,15 п.п. кыскарып, мезгилдин акырына карата 4,50 пайыз деңгээлинде түптөлгөн.

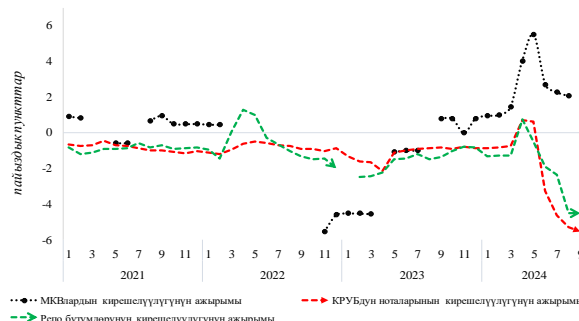
Кыргыз фондулук биржасынын аянтчасында сатылуучу 12 айлык МБКлар рыногунда да орточо спреддердин бир аз төмөндөшү белгиленген. Кароого алынган мезгилде беш аукцион өткөрүлүп, алардын натыйжасында орточо спред 2,17 пайызды түзгөн. Орточо алынган чен Улуттук банктын эсептик чен деңгээлинен 2,1 п.п. жогору

түптөлүү менен мезгилдин акырына карата 11,1 пайыз өлчөмүндө калыптанган (II чейректеги көрсөткүчтөн 0,6 п.п. төмөн).

3.2.1-график. Улуттук банктын пайыздык саясаты

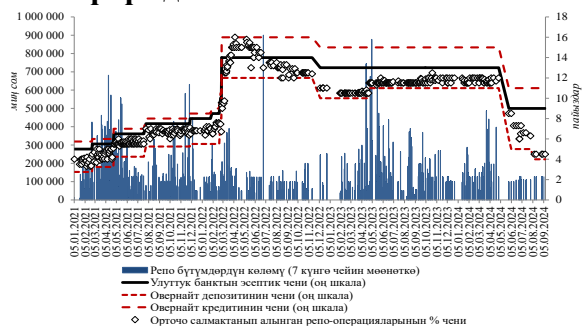
3.2.2-график. Акча рыногунун кыска мөөнөттүү чендери менен негизги чен ортосундагы спред

Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногу

2024-жылдын III чейрегинде банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда репо-операциялар сегментинде жигердүүлүктүн төмөндөө тенденциясы сакталган.

3.2.3-график. Банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунда чендердин жана репо бүтүмдөрүнүн көлөмүнүн динамикасы

сом) 55,0 пайызга кыскарган. Бүтүмдөрдүн көлөмү 2023-жылдын III чейрегине салыштырганда 77,3 пайызга азайган (2023-жылдын III чейрегинде – 5,3 млрд сом).

2024-жылдын июль – сентябрь айларында банктар аралык кредиттик ресурстар рыногунун орточо алынган чени 2024-жылдын апрель-июнь айларындагы көрсөткүчкө салыштырганда 3,9 п.п. төмөндөө менен 5,2 пайызды түзгөн. Отчеттук мезгил ичинде зайымдардын орточо алынган мөөнөтү өткөн чейрекке салыштырганда 7 күнгө (+1 күн) чейин жогорулаган. Бүтүмдөр МКОну жана КОну күрөөгө коюу аркылуу ишке ашырылган.

Улуттук банктын ноталар рыногу

Коммерциялык банктар колдо болгон үстөк ликвиддүүлүк кыска мөөнөттүү болгондугуна байланыштуу, бош ресурстарын Улуттук банктын кыска мөөнөттүү ноталарына жайгаштырган.

2024-жылдын III чейрегинде Улуттук банктын ноталарын сатуу көлөмү өткөн чейрекке салыштырганда 34,7 млрд сомго (-17,8 пайыз), 160,0 млрд сомго чейин азайган. Ошол эле учурда рыноктун катышуучуларынын ноталарга инвестициялык суроо-талабы 429,9 млрд сомго (+13,6 пайыз, же 51,5 млрд сом) чейин өскөн. Үстөк ликвиддүүлүктүн кыска мөөнөттүүлүгүнө (бир жылга чейин) байланыштуу отчеттук мезгилде жүгүртүү мөөнөтү 7 жана 28 күн болгон ноталар артыкчылыктуу болгон.

2024-жылдын III чейрегинде мөөнөтү боюнча алып караганда, ноталардын кирешелүүлүгүнүн төмөндөө динамикасы улантылган. 7 күндүк ноталар боюнча чендер 3,8 пайызга (-5,3 п.п.), 28 күндүк ноталар – 4,0 пайызга (-4,8 п.п.) чейин кыскарган. Жүгүртүү мөөнөтү 14, 91 жана 182 күндүк ноталар сунушталган эмес. Бүтүндөй алганда, ноталардын жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү отчеттук чейректе 5,2 п.п. азайып, 3,8 пайызды түзгөн.

Мамлекеттик баалуу кагаздар рыногу

2024-жылдын III чейрегинде мамлекеттик баалуу кагаздар (МБК) рыногунда жүгүртүү мөөнөтү 15 жана 20 жылдык кагаздарды кошпогондо, бардык мөөнөттөгү баалуу кагаздар сунушталган. Рыноктун катышуучуларынын арасында кыйла узак мөөнөттүү 3, 10, 5, жана 7 жылдык МКОго суроо-талап көбүрөөк болгон. МБКнын кыска мөөнөттүү сегментинде, мурдагы мезгилдердегидей эле, жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВ гана сунушталган.

Мамлекеттик казына векселдери

3.2.4-график. МКВ рыногунун индикаторлору

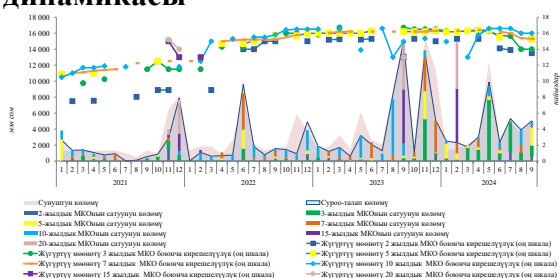
2024-жылдын III чейрегинде «Кыргыз фондулук биржасы» ЖАКтын («КФБ» ЖАК) соода аянтында жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВ рыногундагы жигердүүлүк өсүш тенденциясын уланткан. Ошол эле учурда Улуттук банктын аянтында 2024-жылдын III чейрегинде МКВ сунушталган эмес.

«КФБ» ЖАКтын [расмий интернет-сайтынын маалыматына ылайык](#), бардык мурдагы чейректерге салыштырмалуу

12 айлык МКВны сунуштоо жана сатуу көлөмү өскөн. 2024-жылдын III чейрегинде МКВны сунуштоо көлөмү өткөн чейрекке салыштырганда 35,3 пайызга жогору болгон. Жалпы суроо-талап 76,8 пайызга көбөгөн, ошол эле учурда суроо-талап 38,7 пайызга (371,2 млн сом) канааттандырылган эмес. Сатуунун жалпы көлөмү 587,8 млн сомду түзүп, 2024-жылдын II чейрегиндеги көрсөткүчкө салыштырмалуу 41,7 пайызга көбөйгөн. Жүгүртүү мөөнөтү 12 айлык МКВ боюнча орточо алынган кирешелүүлүк II чейректе 11,2 пайызды түзгөн, бул II чейректеги көрсөткүчкө салыштырганда 2,4 п.п. төмөн.

Мамлекеттик казына облигациялары

3.2.5-график. Мамлекеттик казына облигацияларын сунуштоо, сатуу көлөмүнүн жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

III чейректе МКО рыногунда жүгүртүү мөөнөтү 15 жана 20 жылдык баалуу кагаздардан тышкары, бардык мөөнөттөгү баалуу кагаздар жайгаштырылган. МКОнун орточо алынган кирешелүүлүгү өткөн чейрекке салыштырганда төмөн түптөлгөн.

Улуттук банктын аянтындагы кошумча жайгаштырууларды эске алуу менен 2024-жылдын III чейрегинде МКОну сатуу көлөмү өткөн чейрекке салыштырганда 14,7 пайызга жана

2023-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 47,9 пайызга төмөндөө менен 12,2 млрд сомду түзгөн. МКО рыногундагы жигердүүлүк, негизинен, мамлекеттин катышуусу менен шартталган.

Отчёттук мезгилде МКОнун жалпы орточо алынган кирешелүүлүгү 2024-жылдын II чейрегиндеги кирешелүүлүккө салыштырганда бир аз азаюу менен орточо 15,3 пайызды (өткөн жылдын II чейрегине салыштырганда -0,9 п.п жана 2023-жылдын III чейрегине салыштырганда +0,9 п.п). 2024-жылдын II чейрегине салыштырганда отчёттук мезгилде МКОну сунуштоо көлөмү 34,2 пайызга жана суроо-талаптын көлөмү 8,7 пайызга кыскарган, бул жылдын III чейрегиндеги кирешелүүлүк динамикасына таасирин тийгизген.

Мөөнөттүүлүгү боюнча жүгүртүү мөөнөтү 3 жылдык МКО көбүрөөк көлөмдө сатылгандыгы белгиленген. Жалпы көлөмдө салыштырма салмагы 47,6 пайызды түзгөн. Калган жарымы 10-, 5- жана 7 жылдык МКОлор ортосунда бөлүштүрүлгөн, алар 2024-жылдын III чейрегинде сатуунун жалпы көлөмүндө тиешелүүлүгүнө жараша 21,7, 18,8 жана 11,9 пайызды ээлешет.

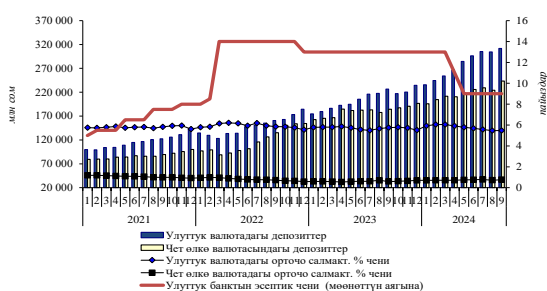
III чейректин акырына карата МКО ээлеринин («КФБ» ЖАКта жайгаштырылган 2 жылдык МКОну эске албаганда) түзүмү өткөн чейрекке салыштырганда бир аз өзгөрүшү байкалган. Институционалдык инвесторлор жүгүртүүдөгү бардык МКОнун 41,3 пайызына ээлик кылуучу болуп саналышкан (-0,4 п.п. өткөн чейректин акырына салыштырганда). Коммерциялык банктардын үлүшү 30,16 пайызга (+0,09 п.п.) чейин бир аз өскөн. Мурунку чейректегидей эле резидент юридикалык жактардын үлүшү төмөндөө менен жалпы көлөмдө 8,3 пайызды түзгөн (II чейректин аягына салыштырганда -1,4 п.п.). Калган катышуучулар чогуу алганда жүгүртүүдөгү бардык МКОнун 20,2 пайызына ээлик кылышкан.

2024-жылдын III чейрегинде «КФБ» ЖАКтын аянтында 2 жылдык МКО 13,8 пайыз орточо алынган кирешелүүлүк менен 1804,3 млн сом өлчөмүндө сатылган.

Депозит рыногу

Коммерциялык банктардын депозиттик базасы улуттук валютада сыяктуу эле, чет өлкө валютасында да көбөйүүсүн уланткан.

3.2.6-график. Коммерциялык банктардын динамикасы

Коммерциялык депозиттеринин

III чейректин акырына карата банктардын депозиттик базасы чейрек ичинде 6,4 пайызга көбөйүү менен 555,4 млрд сомду түзгөн. Депозиттик базанын өсүшү улуттук валютадагы депозиттер (+5,3 пайыз, 311,9 млрд сомго чейин) сыяктуу эле, чет өлкө валютасындагы депозиттердин (+7,9 пайызы, 243,6 млрд сомго чейин) да көбөйүшү менен шартталган.

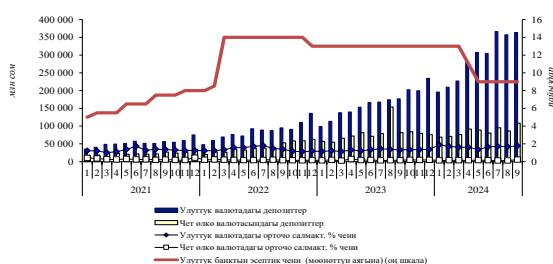
Улуттук валютадагы депозиттик базанын өсүшүнө, негизинен, эсептешүү эсептериндеги депозиттердин көлөмүнүн жыл башынан 7,9 пайызга (130,3 млрд сомго чейин), ошондой эле мөөнөттүү депозиттердин 5,6 пайызга (103,7 млрд сомго чейин) жогорулашы өбөлгө түзгөн, ал эми талап боюнча төлөнүүчү депозиттер 0,7 пайызга (77,8 млрд сомго чейин) гана көбөйгөн. Мындай динамика депозиттик базанын улуттук валютадагы түзүмүнүн өзгөрүшүн шарттаган. Алсак, эсептешүү эсептеринин депозиттеринин үлүшү 41,8 пайызга (+1,0 п.п.) чейин өскөн жана мөөнөттүү эсептердин үлүшү 33,2 пайызга (+0,1 п.п.) чейин бир аз көбөйгөн, ошондой эле талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин үлүшү 25,0 пайызга (-1,1 п.п.) чейин төмөндөгөн.

Улуттук валютадагы депозиттик базаны жактар боюнча алып караганда, ал негизинен, резиденттердин депозиттеринен (жалпы көлөмдүн 97,96 пайызы), атап айтканда, жеке адамдардын депозиттеринен (44,0 пайыз) түзүлгөн.

Депозиттердин долларлашуу деңгээли өтүп жаткан жылдын сентябрь айынын акырына карата 43,9 пайызды (2023-жылдын декабрына салыштырганда -1,8 п.п) түзгөн, ал эми эсептик курска корректировкалоо менен долларлашуу деңгээли да 45,2 пайызга чейин (-0,6 п.п.) жогорулаган.

Ал эми чет өлкө валютасындагы депозиттик базаны жактар боюнча алып караганда, ал көбүнчө резидент юридикалык жактардын (атап айтканда, эсептешүү эсептери) депозиттеринин (52,0 пайыз) жана резидент эмес жеке адамдардын депозиттери 24,2 пайыз, 25,5 пайыз жалпысынан резидент эместердин депозиттеринин эсебинен калыптанган.

3.2.7-график. Коммерциялык банктардын депозиттеринин агымынын динамикасы

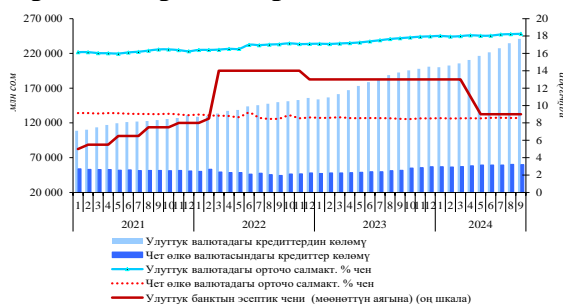
(2023-жылдын сентябрь айынын акырына салыштырганда +0,3 п.п.).

Жаңыдан кабыл алынган улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча чендер 1,3 п.п., 11,0 пайызга чейин (2023-жылдын сентябрь айынын акырына салыштырганда -1,4 п.п.) төмөндөгөн.

Депозит рыногунда концентрациялануу индекси¹ 2024-жылдын башталышынан тартып кароого алынып жаткан мезгилдин акырына карата бир аз гана өзгөрүп, 0,11 түзгөн. Бул көрсөткүч концентрациялануу деңгээлинин орточо экендигин билдирет жана рынокто бирдей үлүштөгү тогуз катышуучу иш алып барып жаткандыгына дал келет.

Кредит рыногу

3.2.8-график. Коммерциялык банктар тарабынан мезгил ичинде жаңыдан берилген кредиттердин динамикасы

өсүшү көбүнчө керектөө кредиттеринин (+20,4 пайыз), ипотека кредиттеринин

Улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер боюнча орточо алынган чендер 2024-жылдын II чейрегиндеги көрсөткүчтөргө салыштырганда бир аз өсүш динамикасы менен жогору деңгээлде сакталып калган.

2024-жылдын сентябрында улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер (калдыктар) боюнча пайыздык чен (+0,04 п.п.) бир аз өскөн жана жыл башына салыштырганда 12,6 пайызды түзгөн

2024-жылдын III чейрегинде экономиканы жигердүү кредиттөө улантылган.

III чейректин акырына карата банктардын кредит портфели чейрек ичинде 7,0 пайызга көбөйүү менен 300,8 млрд сомду түзгөн. Кредит портфелинин өсүшү, негизинен, улуттук валютадагы кредиттердин 8,7 пайызга, 240,9 млрд сомго чейин көбөйүшү эсебинен камсыздалган.

Улуттук валютадагы кредиттердин

¹ Бул индекс банктардын портфелинде көрсөткүчтүн концентрациялануу деңгээлин көрсөтөт жана Херфиндаль-Хиршмандын индекси эсептөө методикасы боюнча эсептелет, ошондой эле көрсөткүчтүн салыштырма салмагынын квадраттарынын жалпы көлөмдөгү суммасын түшүндүрөт. Индекс 0дон 1ге чейинки маанини кабыл алат. Индекстин 0,10дон кем мааниси концентрациялануунун төмөн деңгээлине; 0,10дон 0,18ге чейин – концентрациялануунун орточо деңгээлине; 0,18ден жогору – концентрациялануунун жогорку деңгээлине дал келет. Мисалы, 0,50гө барабар концентрациялануу индекси, рынокто бирдей үлүштөгү эки катышуучунун, ал эми 0,3 – үч катышуучунун катышуусуна эквиваленттүү ж.б.

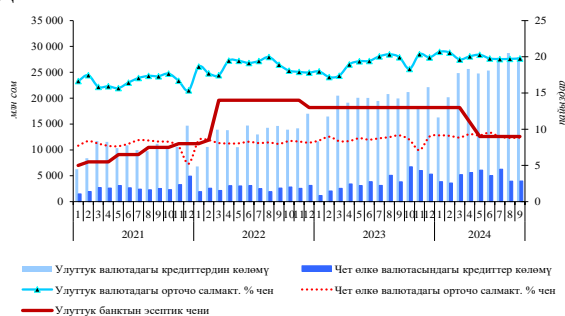
(+9,7 пайыз), айыл чарбанын (+2,1 пайыз) жана соода жана коммерциялык операциялардын (+0,9 пайыз) көбөйүшү менен шартталган.

Улуттук валютадагы кредит портфелинин түзүмүндө жактар боюнча 63,8 пайыз үлүш резидент жеке адамдардын (2024-жылдын июнуна салыштырганда +3,9 п.п.), 36,1 пайыз – резидент юридикалык жактардын (2024-жылдын II чейрегинин акырына салыштырганда -3,9 п.п.) кредиттерине туура келет, мында резидент эместердин үлүшү 0,2 пайызды түзөт. Ошентип, отчеттук мезгилде улуттук валютадагы кредит портфелдин өсүшүнө резидент жеке адамдардын кредиттеринин өсүш арымы түрткү болгон (2024-жылдын II чейрегине салыштырганда 15,7 пайыз). Кредит портфелинин долларлашуу деңгээли өтүп жаткан жылдын сентябрь айынын акырына карата 19,9 пайызды түздү (2023-жылдын декабрына салыштырганда -2,1 п.п.), эсептик курска коррективкалао менен долларлашуу 20,2 пайызга (-1,9 п.п.) чейин төмөндөдү.

Чет өлкө валютасындагы кредит портфели 2024-жылдын II чейрегине салыштырганда, сом эквивалентинде 0,8 пайызга, 59,9 млрд сомго чейин көбөйгөн.

Чет өлкө валютасында кредиттөөнүн негизги секторлору катары социалдык кызмат көрсөтүүлөр (кредиттөө 2024-жылдын I чейрегинин акырына салыштырганда 24,2 пайызга өскөн), өнөр жай (+3,5 пайыз) соода жана коммерциялык операциялар (+0,3 пайыз) жана айыл чарбасы (+10,5 пайыз) саналышкан.

3.2.9-график. Коммерциялык банктардын кредиттик карызынын мезгилдин акырына карата динамикасы

III чейрегине салыштырганда 0,4 п.п. аз. Жаңы берилген кредиттер боюнча чен өтүп жаткан чейрек ичинде чет өлкө валютасында 8,88 пайызды (өткөн чейрекке салыштырганда -0,5 п.п. жана өткөн жылдын III чейрегине салыштырганда -0,1 п.п.).

Кредиттөө рыногунун жалпы концентрациялануу көрсөткүчү III чейректе туруктуу болуп, 0,09 деңгээлинде сакталып калган. Бул көрсөткүч концентрациялануунун төмөн деңгээлине дал келет жана рыноктун он бир банктын ортосунда бөлүштүрүлүшүнө эквиваленттүү. Тармактык концентрациялануу көрсөткүчү мурдагы чейректегидей эле 0,28 деңгээлинде сакталып калат.

2024-жылдын III чейрегинин жыйынтыгы боюнча кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчү төмөнкүдөй калыптанган: кредит портфелинде мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин үлүшү жыл башынан 2,4 пайыз (+0,1 п.п.) деңгээлинде түптөлгөн, ал эми пролонгацияланган кредиттердин салыштырма салмагы 2,7 пайызга (-1,9 п.п.) чейин төмөндөгөн.

3.3. Монетардык индикаторлордун динамикасы

Отчеттук чейректе резервдик акчанын өсүш арымынын өткөн чейректеги өсүш арымына салыштырганда 7,5 п.п. басаңдашы байлалган. Бүтүндөй отчеттук чейрек ичинде акча базасынын өсүшүн ооздуктоочу таасир көбүнчө фискалдык сектордун операциялары менен камсыз болгон, анын ичинен 63,6 пайызын салыктык кирешелер, ал эми 19,9 пайызын салыктык эмес түшүүлөр ээлешкен. Бул мезгил мүлктүк салыктарды

төлөө сезонуна туура келгендиги үчүн салыктык түшүүлөрдүн өсүшү менен түшүндүрүлөт.

Өтүп жаткан жылдын июль жана август айларында монетардык сектордун операциялары жалпысынан акча базасын кеңейтүүгө демилге берүүчү мүнөзгө ээ болгон, бирок сентябрь айында банк системасын ликвиддүүлүктөн арылтуу боюнча операциялардын басымдуу болушу эсебинен ооздуктоочу таасирлер күчөтүлгөн. Бул августка салыштырганда акча базасынын 3,2 пайызга терс өсүш арымынын калыптанышына өбөлгө түзгөн.

Акча базасынын түзүмүндө өткөн мезгилге салыштырганда бир аз өзгөрүү жүргөн: жүгүртүүдөгү накталай акчанын үлүшү 85,8 пайызды түзүү менен башка депозиттик корпорациялардын улуттук валютадагы резервинин үлүшүнүн 13,8 пайызга төмөндөөсү алкагында 5,7 пайызга көбөйгөн.

Мезгилдин акырына карата акча базасынын көлөмү 274,3 млрд сомду түзүү менен өткөн мезгилге салыштырганда 2,4 пайызга өскөн.

Акча топтомдору

Бардык акча топтомдору боюнча жылдык мааниде сыяктуу эле, өткөн чейрекке салыштырмалуу да жогорулоо динамикасы белгиленген. Бирок, алардын көбөйүү арымы которулма депозиттердин (эсептешүү эсептериндеги жана талап боюнча төлөнүүчү эсептердеги акча каражаттары) 17,3 п.п. жана жүгүртүүдөгү акчанын 4,6 п.п. кыскарышы эсебинен II чейрекке карата басаңдаган. Мындай төмөндөө сезондук мүнөзгө ээ болгон жана калктын салык боюнча жана жаңы окуу жылына даярдоо иш-чараларына байланыштуу башка милдеттүү төлөмдөрүн төлөө мезгилине туура келген.

Жыйынтыгында мезгилдин акырына карата которулма депозиттер өткөн чейрекке салыштырганда 4,5 пайызга көбөйүү менен (мурунку чейректе бул көрсөткүч 21,7 пайызды түзгөн) 159,7 млрд сом деңгээлинде түптөлгөн. Жүгүртүүдөгү акча 235,4 млрд сомду түзүү менен 5,7 пайызга (II чейректе -10,3 пайыз) көбөйгөн.

Бош каражаттардын талап боюнча төлөнүүчү эсептерден коммерциялык банктардын мөөнөттүү депозиттерине өткөн агымы байкалган. II чейректеги өсүш динамикасына салыштырмалуу чет өлкө валютасындагы депозиттер 7,9 п.п. 14,2 пайызга чейин, ал эми улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер 1,5 п.п. 5,1 пайызга чейинки өсүштү көрсөттү. Акча топтомдорунун бул компоненттеринин көлөмү тиешелүүлүгүнө жараша 179,5 жана 84,7 млрд сом деңгээлинде калыптанган.

Акча топтомдорунун тенденциясы төмөндөгүчө түптөлгөн:

- *банктардан тышкаркы акча (M0)* өткөн мезгилге салыштырганда 10,4 млрд сомго (+5,3 пайыз) өскөн жана 206,9 млрд сомду (жылдык мааниде өсүш 19,1 пайызды) түзгөн;

- *тар мааниде колдонулуучу акча (M1)* 17,2 млрд сомго (+4,9 пайыз) өсүү менен, 366,6 млрд сомду (жылдык мааниде өсүш 28,2 пайызды) түзгөн;

- *кеңири мааниде колдонулуучу акча (M2)* 451,3 млрд сом деңгээлинде түптөлүү менен, 21,3 млрд сомго же 5,0 пайызга (жылдык мааниде өсүш 28,6 пайызды түзгөн) көбөйгөн;

- *чет өлкө валютасындагы депозиттерди камтыган, кеңири мааниде колдонулуучу акча (M2X)* 43,7 млрд сомго же 7,4 пайызга өсүү менен, мезгилдин акырына карата 630,8 млрд сомду (жылдык мааниде өсүш 30,6 пайызды) түзгөн.

M2Xке камтылган депозиттик базанын жалпы көлөмү жылдык мааниде 37,1 пайызга өсүп, 423,8 млрд сом деңгээлинде түптөлгөн.

Кеңири мааниде колдонулуучу акча массасы төмөнкүчө бөлүштүрүлгөн:

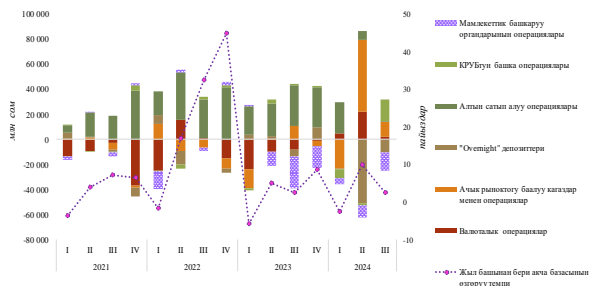
- *банктардан тышкаркы акча* – 32,8 пайыз;

- *улуттук валютадагы которулма депозиттер* – 25,3 пайыз;

- *улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттер*-13,4 пайыз;

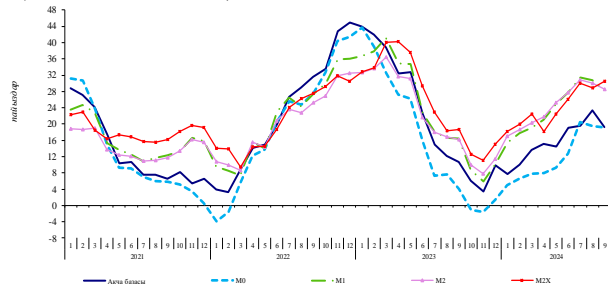
- *чет өлкө валютасындагы депозиттер*-28,5 пайыз.

3.3.1-график. Мамлекеттик башкаруу органдарынын жана Улуттук банктын операцияларынын акча базасынын өзгөрүүсүнө салымы

3.3.2-график. Акча топтомдорунун номиналдык өсүш арымы

(жылдык мааниде)

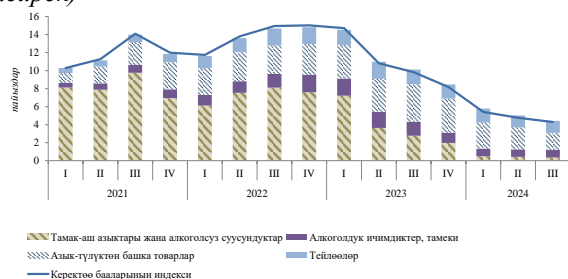

4-глава. Инфляция динамикасы

4.1. Керектөө баа индекси

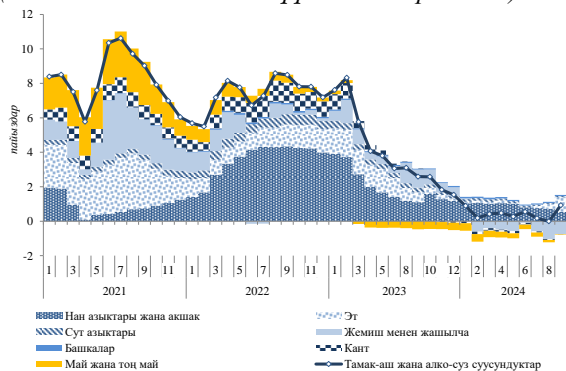
4.1.1-график. Керектөө баа индексинин түзүмүнүн динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

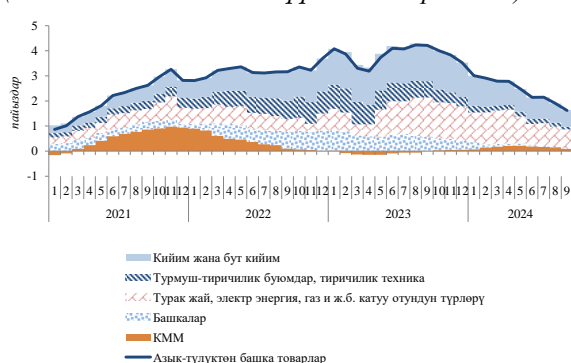
4.1.2-график. Азык-түлүк бааларынын КБИнин жылдык өсүшүнө салымынын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.1.3-график. Азык-түлүктөн башка товарлардын баасынын КБИнин жылдык өсүшүнө салымынын динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

талабынын туруктуу өсүшү, тарифтик саясат чаралары жана мунайзаттардын дүйнөлүк рынокторунда жана импорттолуучу товарлардын тышкы рынокторунда баалардын өзгөрүлүшүнө байланыштуу.

2024-жылдын III чейрегинде (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек) инфляциянын жылдык мааниси II чейректеги 4,8 пайыздан 4,3 пайызга чейин басаңдаган.

Отчёттук мезгилдин башында баалардын басаңдоо тенденциясы сакталып калган, бирок чейректин аягында азык-түлүк товарларына жана кызмат көрсөтүүлөргө баалардын байкалаарлык өсүшү байкалган.

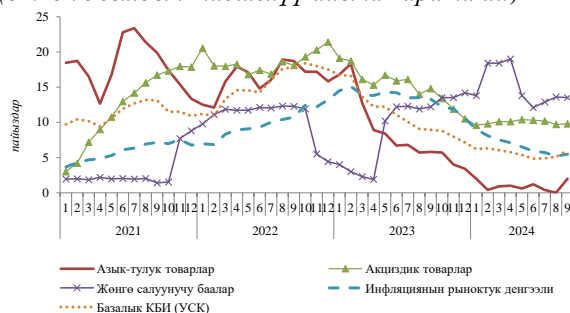
2024-жылдын сентябрында инфляция жылдык мааниде 4,9 пайызды (август айында – 3,8 пайыз) түзгөн.

2024-жылдын сентябрында КБИнин жылдык өсүшүндө азык-түлүк товарларынын салымы 0,9 п.п. түзүп, 2023-жылдын сентябрына салыштырмалуу 1,7 п.п. төмөндөгөн. Отчёттук мезгилде товарлардын азык-түлүк тобундагы КБИнин өсүшүнө эттин, нан азыктарынын жана акшактын баалары негизги салым кошушкан. Товарлардын бул тобунда баалардын кыйла кымбатташы этке, алкогольсүз суусундуктарга, балыкка жана нан азыктарына жана акшактарга байкалган. Ошону менен бирге жашылча-жемиштерге баалардын сезондук төмөндөшү, ошондой эле кант, май жана тоң майларга баалардын төмөндөшү белгиленген.

Азык-түлүктөн башка топтогу төмөндөө тенденциясы сакталып калды. 2024-жылдын сентябрында азык-түлүктөн башка товарларга баалардын жылдык өсүшү 5,6 пайыз деңгээлинде түзүлдү. 2024-жылдын сентябрында КБИге азык-түлүктөн башка товарлардын салымы жылдык мааниде 1,6 п.п. түзгөн, бул өткөн жылдын тиешелүү айынан 2,6 п. п. төмөн. Товарлардын азык-түлүктөн башка тобундагы инфляция керектөө суроо-

4.1.4-график. Товарлар топтору боюнча КБИ динамикасы

(өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

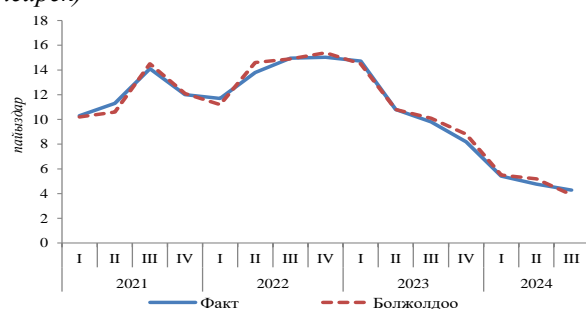

9,3 пайызды, ал эми жалпы КБИге салымы 1,6 п.п. түзгөн. Кызмат көрсөтүүлөргө баанын өсүш арымынын тездеши билим берүүгө баанын жогорулашы менен шартталган. Билим берүүгө баанын өсүшүн 2021-жылдан берки үч жыл ичинде ага ылайык окутуу наркы жогорулатылбаган мораторийдин алынып салынышы менен түшүнүүгө болот. Баанын өсүшү тойканалардын жана мейманканалардын, саламаттыкты сактоо жана транспорт кызмат көрсөтүүлөрү боюнча да сакталууда.

4.2. Болжолдоону факты менен салыштыруу

4.2.1-график. Керектөө баа индексинин айкын жана болжолдуу мааниси

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

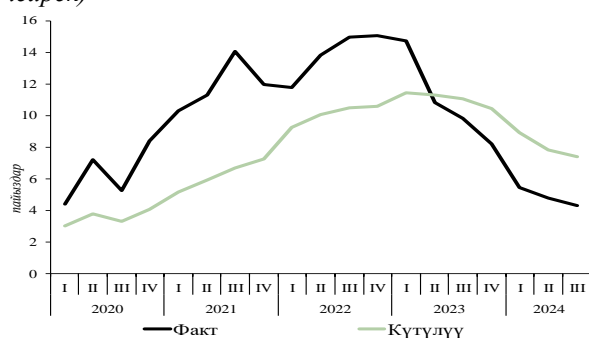

Инфляциялык күтүүлөр

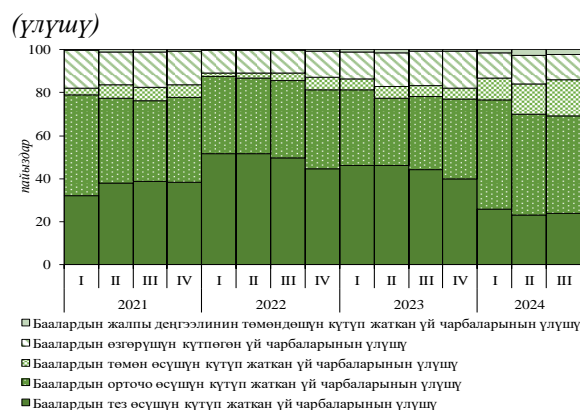
2024-жылдын III чейрегинде Улуттук статистика комитетинин сурамжылоосуна ылайык, калктын инфляциялык күтүүлөрү өткөн чейрекке салыштырганда төмөндөгөн, бирок, дагы эле салыштырмалуу жогорку деңгээлде сакталып калууда (4.2.2-график). Жалпысынан, ишканалардын баа боюнча күтүүлөрү төмөндөп жаткандыгына карабастан, 4.2.3-графикте көрсөтүлгөндөй эле, алар айкын инфляциядан жогору бойдон калууда.

Отчёттук мезгилде калктын баа боюнча күтүүлөрү инфляциянын айкын деңгээлине салыштырмалуу жогору бойдон сакталып турган. Баалардын тез өсүшүн күткөн респонденттердин үлүшү төмөндөө динамикасын уланткан, ошол эле учурда баалардын өсүшүнүн басаңдашын күткөн респонденттердин үлүшү өткөн чейрекке салыштырганда көбөйгөн.

4.2.2-график. Инфляциянын айкын денгээли, үй чарбалары тарабынан байкалган жана күтүлгөн инфляция (өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

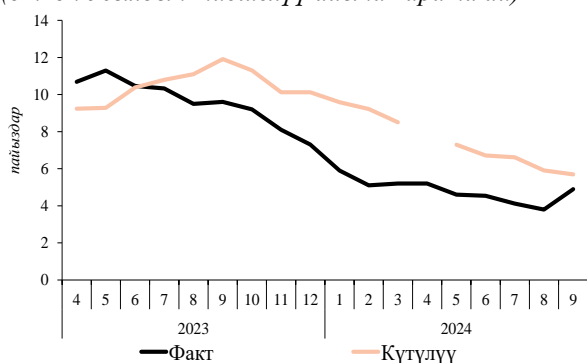

4.2.3-график. Үй чарбаларынын жоопторунун бөлүштүрүлүшү (үлүшү)

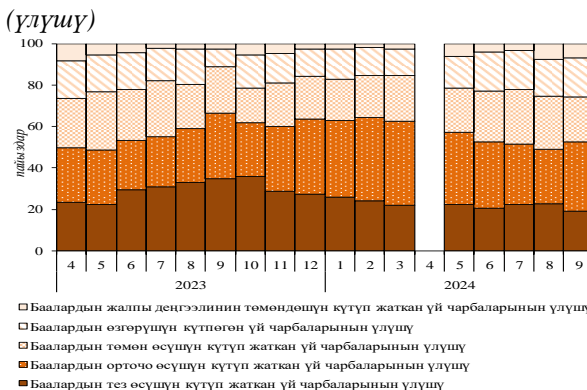

Кыргыз Республикасындагы 1500 үй чарбасынын арасында жүргүзүлгөн, Дүйнөлүк банктын маалыматтарын изилдөөнүн натыйжасында (4.2.4 жана 4.2.5-графиктер) 2024-жылдын сентябрында инфляциянын айкын мааниси жогорулаганда үй чарбаларынын баа боюнча күтүүлөрүнүн жалпы төмөндөшү белгиленген.

4.2.4-график. Инфляциянын айкын мааниси, үй чарбалары тарабынан байкалган жана күтүлгөн инфляция (ДБ) (өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

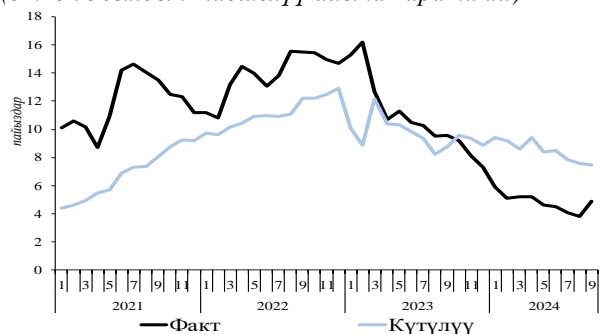

4.2.5-график Үй чарбаларынын жоопторунун бөлүштүрүлүшү (ДБ) (үлүшү)

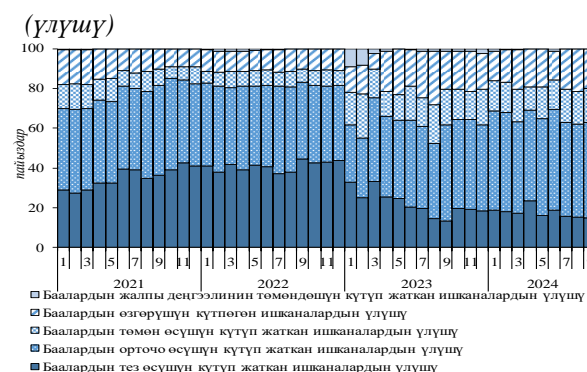

2024-жылдын башталышынан тартып ишканалардын инфляциялык күтүүлөрү жалпысынан төмөндөдү, бул 2024-жылдын апрелиндеги көрсөткүчтөрдү кошпогондо инфляциянын байкалган айкын маанилеринин учурдагы динамикасына байланыштуу, мында инфляциялык күтүүлөр ошол учурда пландаштырылган электр энергиясына тарифтин жогорулашынын алкагында өстү.

4.2.6-график. Инфляциянын айкын мааниси, ишканалар тарабынан байкалган жана күтүлгөн инфляция (өткөн жылдын тиешелүү айына карата ай)

4.2.7-график. Ишканалардын жоопторунун бөлүштүрүлүшү (үлүшү)

5-глава. Орто мөөнөткө каралган болжолдоолор

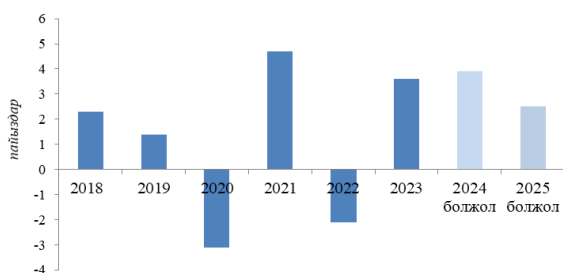
5.1. Тышкы чөйрө жөнүндө божомолдор

5.1.1. Соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдүн өнүгүүсүн болжолдоо

Россия

5.1.1.1-график. Россиянын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги, Россия Банки

айындагы болжолдоосун 2024-жылы 3,5-4,0 пайыз жана 2025-2026-жылдарга тиешелүүлүгүнө жараша 0,5-1,5 пайыз жана 1,0-2,0 пайыз деңгээлинде сактап калды.

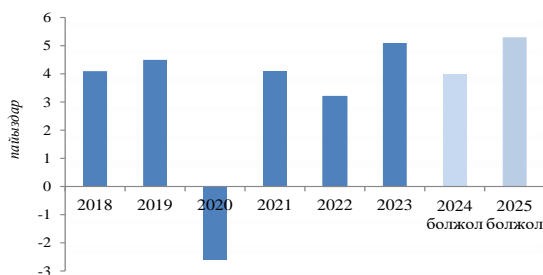
Өсүш арымынын төмөндөшү болжолдонгон мезгилде акча-кредит шарттарынын катуулатылышына шартталган.

Эл аралык уюмдар да өз болжолдоолорун кайра карап чыгышты. Алсак, ЭВФтин аналитиктери 2024-жылдын октябрында Россия экономикасы үстүбүздөгү жылы июль айындагы 3,2 пайыздын ордуна 3,6 пайызга өсүшүн күтүүдө, бирок 2025-жылы Россиянын ИДӨ боюнча болжолдоосу 0,2 п.п. төмөндөтүлгөн жана 1,3 пайызды түзгөн. ЭВФ жогорку бюджеттик чыгашаларды, жигердүү инвестицияларды жана туруктуу керектөөнү¹ өсүш факторлору катары белгилейт. Ошол эле учурда Дүйнөлүк банк өзүнүн жаңыланган болжолдоосунда² Россиянын ИДӨсүнүн өсүшүн 2024-жылы 2,9 пайыздан 3,2 пайызга чейин жана 2025-жылга 1,4 пайыздан 1,6 пайызга жогорулатты.

Казакстан

5.1.1.2-график. Казакстандын реалдуу ички дүң өнүмүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансы институттары

эсебинен, ошондой эле курулуш иштеринин көлөмү көбөйүшүнөн улам экономика жогорулайт. 2023-жылга салыштырганда мунайды казып алуунун бир аз көбөйүшүнөн улам экспорттун өсүшү, ошондой эле металлдарды жана дан эгиндеринин экспортунун

Акча-кредит саясатынын күчөтүлүшү шартында Россия экономикасынын өсүшү боюнча күтүүлөр ар кандай түптөлгөн.

Сентябрда Россиянын экономикалык өнүгүү министрлиги экономикалык өсүш боюнча болжолдоосун 2024-жылы 2,8 пайыздан 3,9 пайызга чейин жана 2,5 пайызга 2,3 пайызга чейин 2025-жылдагы 2,3 пайыздан 2,5 пайызга чейин жакшыртты. Россия банкы 2024-жылдын октябрь айында экономиканын өсүшү боюнча июль

экономиканын өсүшү боюнча июль

экономиканын өсүшү боюнча июль

экономиканын өсүшү боюнча июль

2024-жылы Казакстанда ИДӨнүн өсүшүнүн негизги булагы катары ички суроо-талап эсептелет.

Казакстан Республикасынын Улуттук банкынын акча-кредит саясаты жөнүндө августундагы баяндамасына ылайык, 2024-жылы ИДӨнүн өсүшүн болжолдоо 3,5-4,5 пайыз деңгээлинде сакталган. Өнөр жайда, айыл чарбасында жана экономиканын башка тармактарында энергетикалык жана транспорттук инфраструктураларды модернизациялоо

¹ Дүйнөлүк экономиканы өнүктүрүүнүн келечеги (ЭВФ, 2024-жылдын октябры)

² Европанын жана Борбордук Азиянын өнүгүп келе жаткан мамлекеттери үчүн экономикалык болжолдоо (ДБ, 2024-жылдын октябры)

көлөмүнүн өсүшү күтүлүүдө. ИДӨнүн өсүшүнө импортко демилге берүүчү ички суроо-талаптын алгылыктуу динамикасы ооздуктоочу таасирин тийгизет.

2025-жылы экономиканын өсүшү 5,0-6,0 пайызды түзөт (буга чейинки болжолдоо: 4,8-5,8 пайыз). Мунай сектору жана экспорт тарабынан экономиканын өсүшүнө олуттуу колдоо көрсөтүүдөн тышкары, фискалдык дем берүү жана керектөө кредиттөөсү менен колдоого алынган ички суроо-талап ИДӨнүн өсүшүнө оң салымын кошот. 2026-жылга болжолдоо 4,9-5,9 пайыз деңгээлинде сакталган.

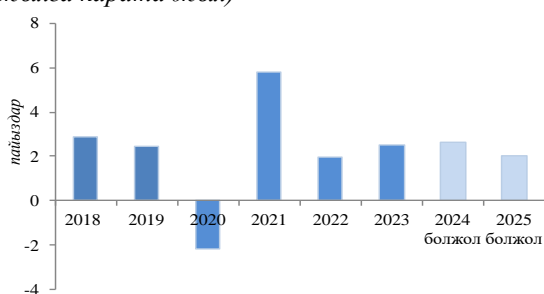
Инфляциянын болжолдуу динамикасынын өбөлгөлөрү жана траекториясы олуттуу өзгөргөн жок. Улуттук банктын 2024 жана 2025-жылдарга инфляция боюнча болжолдоосу тиешелүүлүгүнө жараша 7,5-9,5 жана 5,5-7,5 пайыз деңгээлинде сакталса, 2026-жылы 5,0 пайыз деңгээлинде максатка жакыndoо күтүлүүдө.

АКШ

5.1.1.3-график. АКШнын реалдуу

ИДӨсүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: «Блумберг» МА, эл аралык финансы институттары

2024-2026-жылдарга ИДӨнүн өсүш арымы боюнча АКШнын ФРСнын болжолдоосу - жыл сайын 2,0 пайыз деңгээлинде.

«Блумберг» МА аналитиктери 2024 -жылы АКШнын ИДӨсүнүн орточо өсүшү 2,6 пайызды жана 2025-жылы 1,8 пайызды түзөт деп күтүшүүдө. ЭВФтин болжолдоосу боюнча АКШ экономикасы 2024 -жылы 2,8 пайызга жана 2025-жылы 2,2 пайызга өсөт.

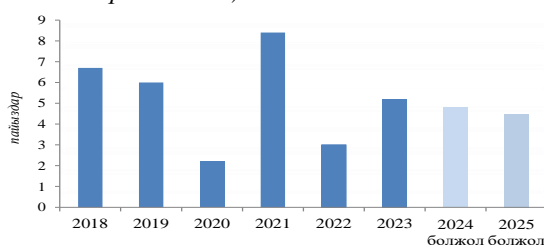
АКШда жылдык инфляциянын басаңдоо тенденциясы сакталат, ошол эле учурда базалык инфляция максаттуу көрсөткүчкө салыштырмалуу жогору (3,3 пайыз) бойдон калууда. АКШнын ФРСнын 2024-жылга карата PCE inflation¹ боюнча медиандык болжолдоолору 2,3 пайызды жана 2025-жылга карата 2,1 пайызды түзөт.

Кытай

5.1.1.4-график. Кытайдын реалдуу

ички дүн өнүмүнүн өсүшү

(жылга карата жыл)

Булагы: Кытай Эл Республикасынын Улуттук статистикалык бюросу, Эл аралык финансы институттары

Эл аралык аналитиктердин баа берүүлөрү боюнча, АКШ экономикасы 2024-2025-жылдары инфляцияга жана жогорку пайыздык ченге карабастан, туруктуу керектөө чыгымдары менен шартталган дүйнөлүк өсүшкө көбүрөөк түрткү берет. Мында экономиканын өсүшүнүн басаңдоо динамикасы инфляцияны жана геосаясий аныксыздыкты ооздуктоо үчүн акча-кредит саясаты боюнча мурда көрүлгөн чаралардын шарттарында сакталууда.

Кытай экономикасынын 2024-жылдагы өсүшү боюнча күтүүлөр керектөө суроо-талабы начар болгондугуна байланыштуу мурунку деңгээлде сакталууда.

III чейректе Кытай ИДӨсүнүн өсүшү 4,6 пайызды түзгөн - I чейректе -5,3 пайыз, II чейректе 4,7 пайыз). Кытай өкмөтүнүн 2024-жылга карата экономиканын өсүшү боюнча максаты – болжол менен 5,0 пайызга- экономиканы демилгелөөчү

¹Жеке керектөөгө чыгаша бааларынын индекси (PCE inflation) АКШда инфляция көрсөткүчтөрүнүн бири болуп саналат, ал бүтүндөй экономика масштабында керектөөчүлөр тарабынан товарларга жана кызматтарга баанын өзгөрүшүнө көз салып турат. Керектөө бааларынын бардык инфляциялык көрсөткүчтөрүнүн ичинен PCE товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн эң кеңири топтомун камтыйт.

бир катар чараларды киргизүү менен жетишүүгө болот. Ошол эле учурда, эл аралык аналитиктер, биринчи үч чейректин экономикасынын өсүш көрсөткүчтөрүнө жана Кытай Эл банкы тарабынан киргизилген монетардык чаралардын масштабына көңүл буруу менен, дем берүүчү топтомдордун керектөөнү көбөйтүүгө жана көрсөткүчтөргө жетишүүгө таасири тез болооруна ишене беришпейт. ЭВФ 2024-жылга ИДӨнүн өсүш болжолдоосун 5,0 пайыздан 4,8 пайызга чейин өзгөрттү, бирок 2025-жылга карата күтүүлөрүн 4,5 пайыз деңгээлинде сактап калды.

«Блумберг» маалымат агенттигинин 2024-жылга экономикалык өсүш боюнча Консенсус-болжолдоосу 4,8 пайызды түзөт. Аналитиктердин айтымында, өсүш ички суроо-талаптан улам басаңдайт. Өз кезегинде Кытай өкмөтү максаттуу көрсөткүчкө жетип, суроо-талапты активдештирүү боюнча кошумча чараларды киргизүүнү пландаштырууда.

Кытай өкмөтү 2024-жылы инфляциянын максаттуу деңгээлин 3,0 пайызга жеткирүүгө ниеттенүүдө. Муну менен ЭВФ 2024-жылы Кытайда инфляция деңгээлин 0,4 пайыз чегинде болжолдосо, ал эми «Блумберг» МА консенсус болжолдоосу 2005-жылга карата 0,5 пайызды түзөт.

Эл аралык эксперттер керектөөчүлөрдүн активдүүлүгүн жогорулатуу боюнча чаралардын масштабын жана интенсивдүүлүгүн жогорулатуу максаттуу көрсөткүчкө жетүүгө мүмкүндүк берет деп эсептешет.

5.2. Орто мөөнөткө каралган болжолдоо

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы акча-кредит саясатын иштеп чыгууда орто мөөнөттүү келечекте экономикалык өнүгүүнүн ар башка сценарийлерин талдоонун жана модель боюнча эсептөөлөрүнүн жыйынтыктарына таянат. Болжолдоо дүйнөлүк изилдөө агенттиктеринин жана институттарынын эксперттик баа берүүлөрүнө жана болжолдоолоруна таянуу менен, учурдагы мезгилдин таасирлерин жана өбөлгөлөрүн болушунча эске алуу менен түзүлөт.

Кыргыз Республикасындагы инфляциянын басаңдоосунун белгиленген тенденциясы 2024-жылдын III чейрегинде сакталып турган. 2022-жылы тандалган акча-кредит саясатын катаалдаштыруу багыты жана тышкы шарттарды акырындык менен турукташтыруу инфляциянын төмөндөшүн шарттаган. Баалардын өсүш арымын байкаларлык деңгээлде төмөндөтүү бардык негизги товардык топтор (азык-түлүк, азык-түлүктөн башка жана кызмат көрсөтүүлөр) боюнча байкалат.

Отчёттук чейрек ичинде дүйнөлүк азык-түлүк (ФАО индекси) жана товардык-чийки зат рынокторунда (энергия ресурстарына баа) баалардын конъюнктурасы жогорулоо динамикасына ээ болгон, бирок дүйнөдө белгисиздик дагы деле жогорку деңгээлде сакталууда.

2024-жылдын III чейрегинде Кыргыз Республикасындагы иш жигердүүлүгү жогорку көрсөткүчтөргө жеткен. Керектөө кредиттеринин көлөмүнүн, реалдуу эмгек акынын өлчөмүнүн жана өлкөгө акча которуулардын таза агылып кирүүсүнүн өсүшү ички суроо-талаптын жогорулашын шарттаган.

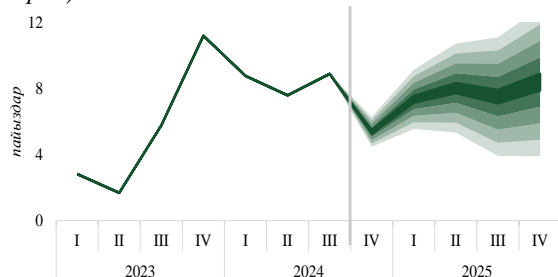
Орто мөөнөттүү болжолдоонун **базалык сценарийинде** өнүгүүнүн төмөнкүдөй тышкы экономикалык шарттары болжолдонот: дүйнөдөгү белгисиздиктен таасирдин деңгээлин төмөндөтүү, соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө орточо экономикалык өсүш, дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда бир аз гана алгылыктуу баа динамикасы. Өнүктүрүүнүн ички факторлору калктын жана ишканалардын инфляциялык күтүүлөрүнүн деңгээлин акырындык менен төмөндөтүүнү болжолдойт.

Соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн экономикаларын өнүктүрүүнүн белгиленген тенденцияларын, ошондой эле орто мөөнөткө каралган келечектеги дүйнөлүк товардык-чийки зат рынокторунда баалардын динамикасын эске алуу менен 2024-2025-жылдарга Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрүнүн төмөнкү болжолдоосу иштелип чыккан.

Жүргүзүлгөн анализ көрсөткөндөй, Кыргызстан экономикасынын реалдуу сектору 2024-жылы акыркы үч жыл ичиндеги орто деңгээлден жогорку өсүштү көрсөтөт.

5.2.1-график. Реалдуу ички дүң өнүмдү болжолдоо

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

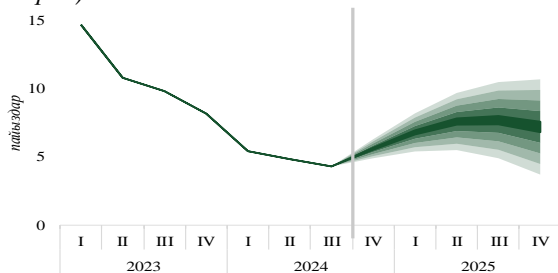

2024-жылдын жыйынтыгы боюнча ИДӨнүн реалдуу өсүшү 7,5 пайыздын тегерегинде бааланууда. Бул өсүш иштеп чыгуу өнөр жайы, дүң жана чекене соода, ошондой эле КР Министрлер Кабинетинин фискалдык саясатынын чараларына жана ишкердик субъекттердин байкоого алынган активдүү ишинен улам ишенимдүү өсүшүн көрсөткөн курулуш сектору менен колдоого алынат.

Реалдуу ИДӨнүн өсүш арымына баа берүү боюнча 2025-жылы 6,5 пайыз көрсөткүчүндө белгиленет.

5.2.2-график. Инфляцияны болжолдоо.

(өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек)

Рыноктун ички конъюнктурасына жана соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдөгү түптөлгөн экономикалык шарттарга ылайык 2024-жылдын акырына карата инфляция жылдык мааниде орто мөөнөткө каралган максаттуу диапазондун жогорку чегинен бир канча төмөн деңгээлинде күтүлүп, 6,5 пайызды түзөт.

Болжолдоону жогорулатуу жагына кайра кароо тышкы суроо-талаптын жогорулашынын натыйжасында азык-түлүктүн белгилүү категорияларына

баалардын күтүлгөндөн кыйла жогору өсүшү менен шартталган.

Сентябрда билим берүүгө баанын көтөрүлүшү кызмат көрсөтүү инфляциясына кошумча салым кошкон.

2024-жылдын аягына чейин өткөн жылдагы төмөн базанын жана дүйнөлүк азык-түлүк рыногундагы учурдагы кырдаалдын алкагында азык-түлүк товарларына баалардын өсүш арымынын бир аз тездеши күтүлүүдө.

Азык-түлүктөн башка инфляция боюнча болжолдоо 2024-жылдын 26-ноябрында тиричиликтен башка максаттарга керектөөчүлөр үчүн электр энергиясына тарифтердин жогорулашынын негизинде товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө баалардын күтүлүп жаткан өсүшүнө байланыштуу көбөйүү жагына корректировкаланган.

2025-жылдын жыйынтыгы боюнча инфляция мааниси жылдык эсептөөдө орто мөөнөттүү максаттуу диапазондун чегинде күтүлүүдө. Региондун өлкөлөрүндө инфляциянын тездеши, суроо-талаптын жогорулашы, дүйнөлүк азык-түлүк жана мунайзаттар рынокторунда баалардын өзгөрүшү жана экономикалык агенттердин орточо жогорку инфляциялык күтүүлөрү сыяктуу факторлор инфляциялык басымдын негизги себептери болушу мүмкүн.

2024-2025-жылдарга төлөм теңдемин болжолдоо¹

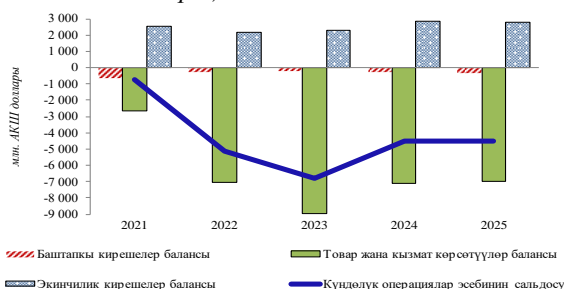
Айкын мезгилдин маалыматтары жана Кыргыз Республикасынын соода боюнча өнөктөш өлкөлөрдүн өнүгүүсүнүн такталган баштапкы шарттары төлөм

¹ Болжолдоо Улуттук банктын айкын мезгилде колдонулган кошумча баа берүүлөрүн эске алуу менен түзүлгөн.

тендемнинин болжолдуу көрсөткүчтөрүн кайра карап чыгуу үчүн негиз болгон жана 2024-жылга болжолдуу горизонтту алдын ала аныкташкан. Ошону менен бирге тышкы сектор мурдагыдай эле белгисиздиктин жогорку даражасы менен мүнөздөлүүнү улантууда.

2024-жылдын жыйынтыгы боюнча товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр эсебинин терс балансынын төмөндөөсү жана экинчилик кирешелер эсебинин көбөйүүсү күндөлүк операциялар эсебинин тартыштыгынын ИДӨгө карата 28,8 пайыз деңгээлинде түптөлүшүн аныктаган факторлордон боло тургандыгы күтүлүүдө.

5.2.3-график. Күндөлүк операциялар эсеби боюнча болжолдуу маалыматтар (млн АКШ доллары)

Тышкы соода боюнча күтүүлөр айкын мезгилде катталган жана кыска мөөнөттүү келечек маалыматтарынын эсебинен корректировкаланган. Экспорт жана импорт көрсөткүчтөрүнө мурдагыдай эле, региондогу соода жүргүзүү шарттары, азык-түлүккө жана энергия ресурстарына дүйнөлүк баалардын конъюнктурасы, ошондой эле алтынды экспорттоо да негизги таасирин тийгизет.

Болжолдуу күтүүлөргө ылайык, 2024-жылдын жыйынтыгы боюнча экспорт 2023-жылдагы деңгээлден 20,8 пайызга жогору түптөлөт. Экспортко аралык багыттагы товарларды, ошондой эле керектөө товарларын сунуштоо олуттуу салымын кошот.

Импорттук сунуштоолор жетишерлик жогорку деңгээлде сакталат. Ошону менен бирге алардын бир аз кыскарышы күтүлүүдө (2023-жылга салыштырганда импорт 1,4 пайызга төмөндөйт). Импорт түзүмүндө көбүрөөк үлүштү, керектөө багытындагы товарлар жана аралык товарлар түзөт.

Кароого алынган мезгил ичинде экинчилик кирешелер балансы боюнча болжолдоолорду кайра карап чыгууга айкын мезгил үчүн алынган маалыматтар негиз болгон. Жаңыртылган болжолдоолорго ылайык, экинчилик кирешелер балансынын көбөйүшү негизинен «иштеп жаткандардын акча которуулары» статьясы боюнча түшүүлөрдүн 23,5 пайызга өсүшүнө шартталган. Мындан тышкары, мамлекеттик башкаруу секторуна агылып кирүүлөрдүн өткөн жылдагы деңгээлге салыштырганда 5,1 эсеге өсүшү күтүлүүдө.

Кызмат көрсөтүүлөрдүн балансы алгылыктуу зонада «кыдыруулар» статьясы боюнча каражаттардын таза агымынын маанилеринин болушу менен катар «башка кызмат көрсөтүүлөрдүн» экспортунун алардын импортуна караганда интенсивдүү өсүшүнүн таасири астында оң салыдоодо түптөлөт.

Күндөлүк операциялар эсебинин күтүлүп жаткан тартыштыгы финансылык эсеп тарабынан олуттуу көлөмдө каржылоону талап кылат. Финансылык капиталдын негизги агылып кирүү булагы катары, күтүлүп жаткандай эле, тике жана башка чет өлкө инвестициялары саналат. Жеке сектордун мурда алынган кредиттерди тейлөө көлөмү өткөн жылдагы деңгээлден жогору сакталат.

2024-жылы экономиканын тышкы секторунун өнүгүшү боюнча кайра каралган болжолдоо 2025-жылга күтүүлөрдүн кийинки векторун түптөгөн.

2025-жылы күндөлүк операциялар эсеби балансынын тартыштыгы ИДӨгө карата 21,9 пайыз деңгээлде түптөлөт, бул соода балансынын тартыштыгынын азайышына, кызмат көрсөтүүлөр балансынын оң салыдоосунун жана баштапкы кирешелер балансынын терс салыдоосунун начарлашына, ошондой эле экинчилик кирешелер балансы боюнча агылып кирүү көлөмүнүн төмөндөшүнө байланыштуу факторлордун толук топтомунун таасири астында шартталат.

Улуттук банктын баа берүүлөрүнө ылайык, экспорттун 1,1 пайызга азайуусунун күтүлүүсү жана импорттун 2,3 пайызга төмөндөшү соода балансынын тартыштыгынын кыскарышына бир аз таасирин тийгизет (2024-жылга салыштырганда 3,0 пайызга). Экинчилик кирешелер балансынын «иштеп жаткандардын акча которуулары» статьясы боюнча түшүүлөр көлөмү 2024-жылдагы деңгээлге салыштырганда 2,7 пайызга кыскарат.

Белгилей кетүүчү нерсе, 2025-жылы финансылык эсеп боюнча чет өлкө капиталынын агылып кирүү көлөмүнүн азайуу тобокелдиги сакталып турат, мындай учурда Улуттук банктын эл аралык камдарынын эсебинен кошумча каржылоо талап кылынышы мүмкүн. Капиталдын түшүүсүнүн басымдуу бөлүгү тике чет өлкө инвестицияларынын жана жеке секторго башка инвестициялардын эсебинен камсыз кылынаары күтүлүүдө.

Кыргыз Республикасынын 2024-2025-жылдарга төлөм теңдеми боюнча иштелип чыккан болжолдоодо төмөнкү тобокелдиктер сакталууда:

- геосаясий абалдын жогору деңгээлде белгисиздиги;
- соода боюнча негизги өнөктөш өлкөлөрдө алмашуу курсунун волатилдүүлүгү;
- жеке сектордун карыздык милдеттенмелеринин өсүшү.

1-тиркеме. Негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөр

(эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, өткөн жылдын тиешелүү чейрегине карата чейрек ичинде)

Көрсөткүчтөрүн атайышы	Өлчөө бирлиги	2021				2022				2023				2024		
		I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.	IV ч.	I ч.	II ч.	III ч.
1. Сууро-талап жана сунуш¹ (эгерде башкасы көрсөтүлбөсө, реалдуу өсүш арымы)																
Номиналдык ИДӨ, чейрек ичинде	млн сом	137 662,6	172 402,9	224 058,7	248 730,1	168 137,2	227 481,2	292 245,0	332 881,2	210 822,5	273 978,9	350 607,9	393 489,5	248 821,6	310 902,1	392 047,1
ИДӨ	%	-4,8	6,3	3,8	13,3	3,4	8,3	8,2	13,2	2,8	1,7	5,8	11,2	8,8	7,6	8,9
Ички керектөө	%	-1,2	12,3	11,7	32,8	17,5	7,8	13,3	19,3	1,6	11,3	6,8	13,0	15,9	10,6	
Инвестициялар	%	20,6	108,9	6,7	15,2	-9,9	249,0	68,4	109	33,3	-35,5	14,5	-5,4	8,9	37,0	
Таза экспорт	%	30,9	159,4	46,6	91,7	39,3	384,7	84,2	28,5	110,1	88,7	69,1	60,3	15,6	-18,0	
<i>ИДӨнүн өндүрүшү:</i>																
Аял чарба	%	1,2	-5,2	-6,7	-2,0	1,5	3,9	8,0	10,8	0,0	0,6	-1,2	4,8	1,4	4,4	8,4
Өнөр жай	%	-15,6	-5,8	0,6	43,9	8,2	22,8	20,2	1,8	8,7	-7,7	-1,0	11,2	4,7	-2,3	10,0
Курулуш	%	-20,3	-13,2	-4,0	2,7	-1,4	5,2	-1,0	19,1	2,2	16,4	19,0	5,1	53,8	45,7	26,8
Кызмат көрсөтүү	%	-1,2	6,5	5,8	3,3	1,8	4,6	3,7	8,9	1,4	2,3	2,5	3,0	5,1	4,3	4,3
анын ичинде соода жүрүзүү	%	-2,7	13,1	8,8	8,0	2,7	5,3	6,9	10,5	1,5	4,3	8,9	7,7	8,0	7,5	5,9
2. Баалар²																
Керектөө баа индекси (КБИ)	%	110,3	111,3	114,1	112,0	111,7	113,8	115,0	115,0	114,7	110,8	109,8	108,2	105,4	104,8	104,3
Керектөө баа индекси (КБИ), мезгилдин акырына карата жылдык мааниде	%	110,2	114,2	113,5	111,2	113,2	113,1	115,5	114,7	112,7	110,5	109,6	107,3	105,2	104,5	104,9
Базалык КБИ	%	110,1	110,6	113,0	111,3	111,8	114,4	117,4	118,0	115,6	111,8	109,3	108,0	106,2	105,3	105,3
<i>КБИ, товарлар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн негизги топтору боюнча:</i>																
Азык-түлүк товарлары	%	117,9	117,3	121,5	115,3	113,5	116,6	117,9	116,7	115,9	108,0	106,1	104,3	101,1	101,0	100,8
Азык-түлүктөн башка товарлар	%	103,7	106,4	108,6	110,4	110,3	111,2	110,9	111,8	121,9	120,5	117,9	113,1	109,8	109,5	109,8
Алкоголдук ичимдиктер, тамеки	%	106,0	108,3	110,4	111,3	113,6	114,9	117,8	122,5	112,9	112,7	114,4	113,1	110,0	108,5	106,5
Тейлөө	%	103,3	104,1	105,0	105,4	107,9	109,0	111,1	111,0	109,9	111,2	109,6	109,3	109,1	107,7	107,8
<i>КБИ, мунавоомосу боюнча классификациялоо:</i>																
Активдик товарлар	%	102,1	102,3	115,5	117,7	118,8	117,5	117,9	120,3	117,9	116,0	114,9	111,9	109,8	110,3	109,9
Жоюу салынуучу баа	%	102,7	102,7	101,8	106,0	110,9	111,9	112,2	107,0	103,1	108,1	112,1	113,8	116,9	114,8	113,3
Инфляциянын рыноктук деңгээли	%	101,0	102,2	106,8	107,1	107,4	109,1	110,4	112,6	114,5	114,1	113,4	111,6	108,2	106,5	105,5
3. Тышкы сектор³ (ИДӨ карата пайыздарда)																
Соода балансы	ИДӨ карата %	-18,3	-18,0	-21,7	-26,2	-34,5	-45,9	-56,5	-56,6	-57,9	-60,2	-57,8	-58,8	-62,2	-60,7	-52,7
Күндүзүк операциялар эсеби	ИДӨ карата %	3,5	4,5	-1,0	-8,0	-18,3	-32,1	-43,1	-42,1	-42,9	-46,1	-46,9	-48,3	-52,6	-51,0	-36,6
Товарлар жана кызмат көрс. экспорт	ИДӨ карата %	28,9	36,4	36,8	35,7	34,8	28,3	26,6	29,7	31,6	33,4	36,2	39,0	37,4	49,6	
Товарлар жана кызмат көрс. импорт	ИДӨ карата %	50,0	57,0	60,8	64,2	71,6	76,2	84,9	87,2	90,0	95,5	97,2	102,5	107,3	103,7	101,9
4. АКШ долларынын алмашуу курсу (бир мезгилдин акырына карата)																
	сом	84,7792	84,6640	84,7907	84,7586	83,3090	79,5000	80,1829	85,6800	87,4200	87,2267	88,7100	89,0853	89,4708	86,4454	84,2000
5. Мөнгө тармагы сектор																
Улуттук банктын эсептик чени, мезгилдин акырына карата	%	5,50	6,50	7,50	8,00	14,00	14,00	14,00	13,00	13,00	13,00	13,00	13,00	13,00	9,00	9,00
"Овернай" депозити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	3,25	4,25	5,25	5,50	12,00	12,00	12,00	10,00	10,00	11,00	11,00	11,00	11,00	5,00	4,00
"Овернай" кредити боюнча чен, мезгилдин акырына карата	%	6,00	7,00	8,00	8,50	16,00	16,00	16,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	11,00	11,00
Банктар аралык кредит рыногундагы орточо алынган пайыздык чендер, чейрек ичинде	%	4,15	5,32	6,52	6,82	8,85	14,66	13,00	11,99	10,52	11,29	11,64	12,11	11,71	9,12	5,22
<i>анын ичинде:</i>																
РЕПО бүтүмдөрү боюнча	%	4,15	5,32	6,52	6,82	8,85	14,66	13,00	11,99	10,52	11,29	11,64	12,11	11,71	9,12	5,22
улуттук валютада кредиттер боюнча	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
чет өлкө валютасында кредиттер боюнча	%	-	-	7,00	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,37	5,16	6,10	6,57	11,86	13,11	12,82	11,41	10,35	11,57	11,86	11,95	11,94	5,91	3,44
14 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,84	5,72	6,54	6,93	11,45	13,57	13,11	12,17	11,82	12,01	12,01	-	-	-	-
28 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	4,99	6,08	6,89	7,26	11,09	13,82	13,46	12,57	12,37	12,16	12,11	12,08	12,09	5,14	3,59
91 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	5,28	5,43	7,45	-	8,79	-	15,19	13,81	13,52	13,98	13,88	13,78	13,96	11,22	-
182 күндүк нота боюнча орточо салмактанып алынган кирешелүүлүк, мезгилдин акырына карата	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14,67	14,79	14,90	14,74	12,13	-
Акча базасы	%	24,2	10,7	6,6	6,5	8,8	19,8	31,7	44,9	38,8	22,5	10,8	9,9	13,7	19,1	19,2
Банктардан тышкары акчалар (M0)	%	23,7	9,2	5,8	0,5	5,7	20,5	27,5	41,3	32,5	16,0	4,0	1,3	7,8	12,7	19,1
Акча топтому (M1)	%	22,9	12,4	12,3	15,7	7,4	23,1	27,3	36,1	41,2	22,7	16,4	10,2	19,0	27,8	28,2
"Тар" мааниде колдонулуучу акча массасы (M2)	%	18,9	12,0	11,7	15,6	8,6	20,8	25,3	32,5	36,5	21,6	16,2	11,4	20,3	27,7	28,6
Акча массасы (M2X)	%	18,6	16,9	16,2	19,1	9,5	18,6	27,5	30,6	40,0	29,4	18,7	15,0	22,4	26,0	30,6

¹ Улуттук Статистика Комитетинин маалыматы боюнча Кыргыз Республикасынын Улуттук Банктан эсептик көрсөткүчтөрү
² Булагы: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
³ Коэффициенттер акыркы 4 чейректи камтыган жылдык маалыматтардын негизинде эсептелет. III ч. үчүн алдын ала алынган маалыматтар.

2-тиркеме. Глоссарий

Базалык инфляция – бул, баанын кыска мөөнөттүү, түзүмдүк жана сезондук өзгөрүүлөрүн эске албаган инфляция: инфляция көрсөткүчүн эсептөөдөн сезондук, тышкы факторлор жана административдик белгиленген тарифтер менен шартталган товарларга баанын өсүшү алынып салынат.

Мамлекеттик казына векселдери (МКВ) – Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан чыгарылган кыска мөөнөттүү (3, 6 жана 12 айлык) дисконттук мамлекеттик баалуу кагаздары. МКВ Улуттук банк тарабынан өткөрүлгөн аукциондор аркылуу жума сайын жайгаштырылат. Аукциондорго тике катышуучулар катышуу укугуна ээ. Юридикалык жактар сыяктуу эле, жеке адамдар да Кыргыз Республикасынын МКВ ээси боло алышат. Чет өлкө инвесторлорунун МКВ рыногуна кирүү мүмкүнчүлүгү чектелген эмес. МКВнын экинчилик рыногундагы бүтүмдөр Улуттук банктын автоматташтырылган тоорук системасы аркылуу жүзөгө ашырылат, ал катышуучуларга өз жумуш орундарынан МКВны сатып алуу/сатуу боюнча операцияларды ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берет.

Мамлекеттик казына облигациялары (МКО) – Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан чыгарылган, пайыздык кирешеси (купон) менен, ошондой эле жүгүртүү мөөнөтү бир жылдан жогору болгон узак мөөнөттүү мамлекеттик баалуу кагаздары. Улуттук банк МКОнун чыгарылышын тейлөө боюнча башкы агент болуп саналат.

M2X акча топтомуна камтылган депозиттер – жеке адамдардын жана юридикалык жактардын депозиттери, ошондой эле башка финансы-кредит уюмдарынын депозиттери, мында мамлекеттик башкаруу органдарынын жана резидент эместердин депозиттери алынып салынат.

Акча базасы – Улуттук банктын жүгүртүүгө чыгарылган накталай акча боюнча милдеттенмеси жана Улуттук банктын башка депозиттик корпорациялар алдындагы улуттук валютадагы милдеттенмеси.

Акча топтому – ликвиддүүлүк деңгээли боюнча классификацияланган акча массасы: M0; M1; M2; M2X.

M0 – банктардан тышкаркы накталай акча.

M1 – M0 + резиденттердин улуттук валютадагы которулма депозиттери.

M2 – M1 + резиденттердин улуттук валютадагы мөөнөттүү депозиттери.

M2X – M2 + резиденттердин чет өлкө валютасындагы эсептешүү (күндөлүк) эсептери жана депозиттери.

Долларлашуу – өзүнүн улуттук валютасына ээ өлкөнүн ички акча жүгүртүүсүндө АКШ долларынын кеңири колдонулушу.

Башка депозиттик корпорациялар – борбордук банктан башка, бардык финансылык корпорациялар-резиденттер, финансылык ортомчулук алардын ишинин негизги түрү болуп саналат жана алар кеңири мааниде колдонулуучу акча массасынын (M2X) улуттук аныктамасында камтылган милдеттенмелерди чыгарышат.

Керектөө баа индекси (КБИ) – керектөөчү тарабынан өндүрүштүк эмес максатта сатылып алынган товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркынын өзгөрүүсү чагылдырылат. Бул көрсөткүч инфляцияны өлчөө ыкмаларынын бири болуп саналат, ал

калк тарабынан керектелген негизги товарлар куржунунун баасына салыштырууга негизделген жана чогуу алгандагы керектөөдө бул товарлардын салыштырма салмагына ылайык салмактанып алынган.

Core CPI индекси – бул азык-түлүк товарларына, электр энергиясына, газга жана отундун башка түрлөрүнө карата наркты эске алуусуз баалар.

Инфляция - белгилүү бир убакыт аралыгында баалардын жалпы деңгээлинин өсүш тенденциясы, ал товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр куржунунун үй чарбаларынын керектөө чыгашаларынын түзүмүндө салмактанып алынган наркын эсептөөнүн негизинде өлчөнөт. Кыргыз Республикасында инфляция деңгээлин мүнөздөгөн көрсөткүч болуп керектөө баа индекси саналат.

Ноталар – бул Улуттук банк тарабынан жүгүртүүгө чыгарылган дисконттук баалуу кагаздар. Улуттук банктын Акча-кредиттик жөнгө салуу комитетинин чечими боюнча, ноталар 7 күндөн 364 күнгө чейинки мөөнөткө чыгарылат. Ноталар боюнча максималдуу кирешелүүлүк аукцион өткөрүлгөн күнгө карата аныкталган эсептик ченге барабар өлчөмдө белгиленет.

Репо шарттарындагы операция – келечекте белгилүү бир күнү, алдын ала макулдашылган баада кайра сатуу/сатып алуу милдеттенмеси менен экинчилик рыногунда мамлекеттик баалуу кагаздарды сатып алуу/сатуу операциясы

Төлөм теңдеми – резиденттер жана резидент эместер ортосунда белгилүү бир мезгил ичинде ишке ашырылган экономикалык операциялардын суммардык түрүн чагылдырган отчет.

Төлөм теңдеминин сальдосу – чет өлкөлөрдөн түшүүлөр менен чет өлкөлөргө төлөмдөр ортосунда келип чыккан айырма.

Соода балансынын сальдосу – экспорт жана импорт наркы ортосунда келип чыккан айырма.

Акча-кредит саясатынын трансмиссиялык механизми – акча-кредит саясаты чөйрөсүндөгү чечимдердин баа динамикасына пайыздык, валюталык, кредиттик жана байланыш каналдары аркылуу таасир этүү процессин мүнөздөгөн өткөрүп берүү механизми.

Эсептик чен – борбордук банк тарабынан белгилене турган пайыздык ченди билдирген жана экономиканын акча ресурсунун баштапкы багыты катары кызмат кылган акча-кредит саясатынын инструменти.

3-тиркеме. Кыскартылган сөздөрдүн тизмеси

АКШ	Америка Кошмо Штаттары
Борбордук казыналык	Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгы
ЕАЭБ	Евразия экономикалык бирлиги
ЕБРР	Европа реконструкциялоо жана өнүктүрүү банкы
ЖАК	жабык акционердик коом
ИДӨ	ички дүң өнүмү
КММ	күйүүчү-майлоочу материалдар
КБИ	керектөө баа индекси
КЭР	Кытай Эл Республикасы
КФБ	Кыргыз фондулук биржасы
КНС	кошумчаланган нарк салыгы
МКВ	мамлекеттик казына вексели
МКО	мамлекеттик казына облигациясы
МБК	мамлекеттик баалуу кагаздар
МБKR	Кредиттик ресурстардын банктар аралык рыногу
МЭР РФ	Россия Федерациясынын Экономиканы өнүктүрүү министрлиги
НЭАК	номиналдуу эффективдүү алмашуу курсу
НБРК	Казакстан Республикасынын Улуттук банкы
НПЗ	мунайды кайра иштетүү заводу
ОПЕК +	Мунайды экспорттоочу өлкөлөр уюму
РЭАК	реалдуу эффективдүү алмашуу курсу
Улуттук банк	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
УСК КР	Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
ФАО	БУУнун Азык-түлүк жана айыл чарба уюму
ФОБ	Экспорттоочу өлкөнүн чек арасындагы баа (Free on Board)
ФРС	АКШнын Федералдык резерв системасы
ЭВФ	Эл аралык валюта фонду
РСЕ	жеке керектөөгө чыгымдардын баа индекси (Personal Consumption Expenditures Price Index)